

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова**  
**Херсонський навчально-науковий інститут**

Кафедра економіки

---

«Допущений до захисту»

В.о. завідувача кафедри

 Руснак А.В.  
«03» грудня 2025р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
**на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

**на тему: ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА**  
**ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ**

Виконала:

студентка групи 6418зм



**Качула Т.В.**

(підпис)

Керівник роботи:

д.е.н., професор

(посада, науковий ступінь, вчене звання)



**Надточій І.І.**

(підпис)

Херсон–2025р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова**

**Херсонський навчально-науковий інститут**

Кафедра Економіки

Спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»

Освітня програма «Бізнес і приватне підприємництво»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Руснак А.В.

(підпис)

«17» жовтня 2025 р.

**ЗАВДАННЯ**  
**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**  
**на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студентці

Качулі Тетяні Віталіївні

( Прізвище, ім'я по батькові )

1. Тема роботи ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Керівник роботи Надточій І.І., д.е.н., професор

( прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання )

Затверджені розпорядженням директора ХННІ НУК від «17» жовтня 2025 р. № 20

2. Термін подання роботи: 3 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи Первинна, фінансова та статистична звітність підприємства; інформація Державної служби статистики України, Закони України, постанови Кабінету міністрів України

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ «ХМЕЛЬНИЦЬКА МАСЛОСІРБАЗА»

3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. Сукупність ознак ділової активності підприємства Класифікація ділової активності; Класифікація факторів ділової активності підприємства; Рис. Динаміка вартості основних засобів Рис. Структура основних засобів ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза» протягом 2023-2024 рр.; Рис. Динаміка вартості основних засобів Фінансові коефіцієнти ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза»; Кількість суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності 10.51 «Перероблення молока, виробництво масла та сиру»; . Кількість найманих працівників за видом економічної діяльності 10.51 «Перероблення молока, виробництво масла та сиру» Обсяг реалізованої продукції за видом економічної

діяльності 10.51 «Перероблення молока, виробництво масла та сиру»; Кількість зайнятих працівників за видом економічної діяльності 10.51 «Перероблення молока, виробництво масла та сиру»; Рис. Чистий прибуток та частка прибуткових/ збиткових підприємств за видом економічної діяльності 10.51 «Перероблення молока, виробництво масла та сиру»; Рис. Рентабельність (збитковість) операційної та всієї діяльності за видом економічної діяльності 10.51 «Перероблення молока, виробництво масла та сиру»; Напрями поліпшення ділової активності та виконання «золотого правила економіки» для ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза»; Розрахунок 3-факторної моделі «DuPont» для ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза».

## 6. Консультанти розділів роботи

| Розділ | Прізвище, ініціали та посада консультанта | Підпис, дата                                                                         |                                                                                      |
|--------|-------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
|        |                                           | завдання видав                                                                       | завдання прийняв                                                                     |
| 1      | Надточій І.І., д.е.н., професор           |   |   |
| 2      | Надточій І.І., д.е.н., професор           |   |   |
| 3      | Надточій І.І., д.е.н., професор           |  |  |

7. Дата видачі завдання

«17» вересня 2025 року

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

| № з/п | Назва етапів випускної роботи                                                      | Строк виконання етапів роботи | Примітка |
|-------|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|----------|
| 1.    | Обґрунтування актуальності і мети роботи                                           | до 03.10.2025 р.              | виконано |
| 2.    | Опрацювання нормативно-законодавчої бази, аналіз літературних джерел               | до 17.10.2025 р.              | виконано |
| 3.    | Збір, обробка і узагальнення статистичних даних і даних річних фінансових звітів   | до 31.10.2025 р.              | виконано |
| 4.    | Оцінка ефективності діяльності підприємства та розробка пропозицій з удосконалення | до 14.11.2025 р.              | виконано |
| 5.    | Обґрунтувати висновки                                                              | до 22.11.2025 р.              | виконано |
| 6.    | Оформлення роботи та подання на кафедру                                            | до 03.12.2025 р.              | виконано |

Здобувач

  
(підпис)

**Качула Т.В.**

(ПІБ)

Керівник роботи

  
(підпис)

**Надточій І.І.**

(ПІБ)

## АНОТАЦІЯ

**Качула Т.В. Ділова активність підприємства та шляхи її підвищення. – Херсонський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, 2025. – Рукопис.**

У роботі досліджено теоретико-методичні аспекти ділової активності підприємства як важливої характеристики ефективності його фінансово-господарської діяльності. Розкрито економічну сутність ділової активності, наведено її класифікацію та визначено основні чинники впливу на рівень ділової активності підприємства. Охарактеризовано показники й методи оцінки ділової активності, що застосовуються в сучасній практиці фінансового аналізу.

Проведено комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності приватного акціонерного товариства «Хмельницька маслосирбаза». Надано коротку характеристику підприємства, здійснено оцінку майнового стану та джерел фінансування, а також проаналізовано систему фінансових коефіцієнтів, які відображають рівень його ділової активності та фінансової стійкості.

На основі результатів дослідження проаналізовано динаміку ділової активності вітчизняних підприємств з перероблення молока, виробництва масла та сиру. Обґрунтовано та розроблено заходи з підвищення ділової активності підприємства, а також визначено оптимальну стратегію управління діловою активністю з метою підвищення ефективності господарювання та конкурентоспроможності підприємства.

**Ключові слова:** ділова активність, фінансово-господарська діяльність, фінансовий аналіз, фінансові коефіцієнти, майновий стан, джерела фінансування, стратегія управління, молокопереробне підприємство, конкурентоспроможність.

## ANNOTATION

**Kachula T.V. Business activity of the enterprise and ways of its increase. – Kherson Educational-Scientific Institute of the Admiral Makarov National Shipbuilding University, 2025. – Manuscript.**

The paper explores the theoretical and methodological aspects of an enterprise's business activity as an important characteristic of the efficiency of its financial and economic activities. The economic essence of business activity is revealed, its classification is given, and the main factors influencing the level of business activity of an enterprise are identified. The indicators and methods of assessing business activity used in modern practice of financial analysis are characterized.

A comprehensive analysis of the financial and economic activities of the private joint-stock company "Khmelnyskyi butter and cheese factory" is carried out. A brief description of the enterprise is provided, the property status and sources of financing are assessed, and the system of financial ratios that reflect the level of its business activity and financial stability is analyzed.

Based on the results of the study, the dynamics of business activity of domestic enterprises for milk processing, butter and cheese production are analyzed. Measures to increase the business activity of the enterprise are substantiated and developed, and the optimal strategy for managing business activity is determined in order to increase the efficiency of management and competitiveness of the enterprise.

**Keywords:** business activity, financial and economic activity, financial analysis, financial ratios, property status, sources of financing, management strategy, dairy processing enterprise, competitiveness.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                    |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП .....                                                                                                        | 6  |
| 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ<br>ПІДПРИЄМСТВА .....                                            | 8  |
| 1.1. Економічна сутність ділової активності підприємства<br>та її класифікація .....                               | 8  |
| 1.2. Чинники ділової активності підприємства .....                                                                 | 18 |
| 1.3. Показники та методи оцінки ділової активності .....                                                           | 26 |
| 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ<br>ПРАТ “Хмельницька маслосирбаза” .....                              | 49 |
| 2.1. Коротка характеристика підприємства .....                                                                     | 49 |
| 2.2. Оцінка майнового стану та джерел фінансування .....                                                           | 53 |
| 2.3. Аналіз фінансових коефіцієнтів .....                                                                          | 67 |
| 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ..                                                             | 73 |
| 3.1. Динаміка ділової активності вітчизняних підприємств з перероблення<br>молока, виробництво масла та сиру ..... | 73 |
| 3.2. Обґрунтування та розробка заходів з підвищення ділової активності ...                                         | 75 |
| 3.3. Вибір стратегії управління діловою активністю .....                                                           | 82 |
| ВИСНОВКИ .....                                                                                                     | 87 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....                                                                                   | 91 |

## ВСТУП

Молокопереробна галузь в Україні є важливим виробником незамінних для організму людини білкових продуктів, які характеризуються біологічною повноцінністю та є необхідними для повноцінного й здорового харчування. Сучасний етап розвитку виробничих відносин у молокопереробній галузі вимагає розробки дієвих механізмів та підходів, які б дозволили підвищити ефективність виробництва і збуту продукції, опрацювати й запровадити нову модель функціонування суб'єктів господарювання цього сектора економіки з метою стабілізації виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність на споживчому ринку, забезпечити населення якісною молочною продукцією.

Мета роботи полягає у дослідженні ділової активності підприємства з виробництва молочних продуктів та визначення шляхів щодо її підвищення.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність виконання таких завдань:

- визначення економічної сутності ділової активності підприємства та її класифікація;
- визначення чинників ділової активності підприємства;
- дослідження показників ділової активності та методів оцінки;
- оцінка майнового стану та джерел фінансування підприємства-об'єкта дослідження;
- аналіз фінансових коефіцієнтів;
- дослідження динаміки ділової активності вітчизняних підприємств з перероблення молока, виробництво масла та сиру;
- обґрунтування та розробка заходів з підвищення ділової активності підприємства-об'єкта дослідження;
- вибір стратегії управління діловою активністю.

Об'єктом дослідження є ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”. Предметом дослідження є поточний рівень ділової активності та визначення

шляхів його підвищення.

Інформаційну базу дослідження складають Закони України, нормативні документи міністерств і відомств, щорічна фінансова звітність підприємств-виробників молочної продукції, дані Державної служби статистики України, монографії вітчизняних і зарубіжних вчених, публікації у фахових наукових періодичних виданнях, відомості, розміщені у мережі Internet.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів та списку використаної літератури. Робота містить 25 таблиць (у тому числі 14 таблиць – на окремих сторінках), 7 рисунків та 3 формули. Список використаних джерел із 61 позиції наведений на 6 сторінках.

Перший розділ містить теоретико-методичні аспекти ділової активності підприємства. У розділі розкрито економічну сутність ділової активності підприємства, наведена її класифікація, визначені чинники, що впливають на рівень ділової активності, досліджені показники та методи оцінки ділової активності.

Другий розділ містить аналіз фінансово-господарської діяльності ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”. У розділі представлена коротка характеристика підприємства, проведена оцінка майнового стану та джерел фінансування, виконаний аналіз фінансових коефіцієнтів.

Третій розділ містить дослідження динаміки ділової активності вітчизняних підприємств з перероблення молока, виробництво масла та сиру, обґрунтування заходів з підвищення ділової активності ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”, пропозиції щодо стратегії управління діловою активністю.

# **1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

## **1.1. Економічна сутність ділової активності підприємства та її класифікація**

Термін “ділова активність підприємства” останнім часом набуває все більшого поширення у вітчизняній обліково-аналітичній теорії та практиці. Перші визначення цього поняття та методологічні засади його застосування у практичній діяльності належать американським та європейським економістам [27, с. 70-71]. Зокрема, один із найбільш вагомих внесків належить Лінкольну Е., який дав економічну інтерпретацію та розробив алгоритм розрахунку понад сорока аналітичних коефіцієнтів.

Більшість дослідників [21; 22; 28; 34; 60] вважають, що економічний зміст поняття “ділова активність підприємства” можна розглядати як у широкому, так і у вузькому розумінні. У широкому розумінні ділова активність означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють вужче – як поточну виробничу і комерційну діяльність суб’єкта господарювання. У цьому випадку словосполучення “ділова активність” є, можливо, не зовсім вдалим перекладом англomовного терміну “businessactivity”, який характеризує відповідну групу коефіцієнтів із системи показників оцінки фінансового стану підприємницької діяльності [22, с. 341].

Найбільш поширеною у східноєвропейській науковій спільноті [14; 41; 60; 61] є думка про те, що ділова активність у фінансовому аспекті проявляється через швидкість обороту засобів підприємства. Бондарева Ю.О. [3], сутність ділової активності замінює показниками, що її характеризують. Єфімова О.В. та Мельник М.В. ділову активність суб’єкта господарювання ілюструють через операційний цикл [19]. У працях [3; 16; 23; 43] ділова

активність ототожнюється з ефективністю діяльності, використання ресурсів, капіталу підприємства тощо. Зустрічається також точка зору [31], що ділова активність виражається ліквідністю підприємства. Однак ліквідність може бути недостатньо чутливою до незначних коливань зовнішніх та внутрішніх чинників (кон'юнктура ринку, податкове і антимонопольне законодавство, кредитні умови), особливо у короткостроковому аспекті. Водночас реакція індикаторів ділової активності на подібні коливання буде дуже помітною та відчутною. Отже, ділова активність відрізняється високою чутливістю до змін чинників внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища. В результаті підвищується практична значущість аналізу ділової активності як способу ранньої діагностики фінансових ускладнень [9, с. 147]. Від рівня і характеру ділової активності підприємства в кінцевому підсумку залежать структура капіталу, платоспроможність, ліквідність, структура і напрям руху грошових потоків.

Часто зустрічається думка про те, що поняття “ділова активність” тісно пов’язане з динамічністю здійснення господарських процесів [18; 38; 44]. Однак ділова активність не тотожна динамічності господарської діяльності, оскільки активність припускає не лише швидкість, але й досягнення тих результатів діяльності підприємства, що були заплановані. Таким чином, ділова активність може розглядатися і як характеристика економічного процесу з точки зору інтенсивності його здійснення, і як результативність діяльності за певний проміжок часу [46, с. 404].

Разом з тим, очевидно, що інтенсивність та результативність бізнесу взаємопов’язані. Як правило, висока інтенсивність діяльності сприяє росту результативності й навпаки. Проте не можна стверджувати про жорсткий зв’язок між цими поняттями. Це пов’язано зі значною кількістю чинників загального та специфічного характеру, що здатні впливати на результати діяльності підприємства незалежно від його суб’єктивних процесів [9].

Ділова активність тісно взаємопов’язана з іншими найважливішими характеристиками підприємства, такими як фінансова стійкість, інвестиційна

привабливість, кредитоспроможність та ін. Так, висока ділова активність, що проявляється суб'єктом господарювання, мотивує потенційних інвесторів до здійснення операцій з активами цього підприємства. Банки охоче надають кредити компаніям з високими показниками ділової активності, оскільки вони здатні ефективніше їх використовувати і обслуговувати свої боргові зобов'язання. Отже, ділова активність є однією з умов кредитоспроможності підприємства. Як правило, результатом підвищення ділової активності є зміцнення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

З точки зору провідних економістів, ділова активність підприємства є характеристикою результативності та ефективності господарської діяльності. Однак, на думку групи дослідників [12], відбувається підміна понять. Багато трактувань розкриває не стільки сутність, скільки окремі прояви ділової активності, її методичні аспекти. При цьому не беруться до уваги як мінімум два принципові моменти.

По-перше, темп ділової активності, що перебуває у прямій залежності від стратегічних і тактичних планів розвитку суб'єкта господарювання. Так, обґрунтовані бізнес-плани й бюджети розвитку задають необхідний темп ділової активності, її рівномірність або диференціацію, залежно від умов функціонування підприємства.

По-друге, прикметник “ділова” над підстави вважати, що досліджувана категорія охоплює усі сфери комерційної діяльності підприємства – торгово-постачальницьку, фінансову, інноваційну тощо.

Якісне проведення аналізу ділової активності підприємства можливе за наявності прогностної документації шляхом порівняння нормативних значень її ключових індикаторів з фактичними даними фінансової звітності, а також виявлення чинників, що викликали суттєві відхилення [46, с. 404]. Результати аналізу ділової активності можуть виступати як базою для ухвалення управлінських рішень щодо підвищення ефективності господарської діяльності, так і основою для встановлення ділових контактів [9, с. 147].

Незважаючи на значну увагу, яка приділяється дослідниками діловій

активності, недостатньо з'ясованим залишається питання її теоретичної сутності. Дослідження за цим науковим напрямком [55, с. 5] свідчать про існування декількох підходів до розкриття сутності “ділова активність”: макро- та мікроекономічний; індивідуалістичний; комплексний.

Макроекономічний підхід до поняття ділової активності пов'язаний з функціонуванням економічної системи в цілому або окремими макроекономічними складовими (табл. 1.1) [3, с. 12].

Таблиця 1.1

Макроекономічний підхід до визначення поняття “ділова активність” [12]

| Визначення та характеристика                                                                                                                                                                                                           | Автор (джерело)                          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|
| Ділова активність – це ринкове явище, що характеризується кількістю та обсягом угод, їх динамікою, станом і наповненістю портфеля замовлень; головними характеристиками ділової активності є показники динаміки товарообороту          | Беляєвський І.К.<br>[1, с. 47]           |
| Ділова активність – економічна діяльність, конкретизована у вигляді виробництва певного товару (надання послуги) і така, що складає основу міжнародної стандартної класифікації галузей господарювання, економічних класифікаторів СНР | Великий економічний словник [6, с. 15]   |
| Ділова активність – це характеристика стану підприємницької діяльності в галузі, країні, фірмі                                                                                                                                         | Сучасний економічний словник [50, с. 17] |

Макроекономічний підхід проявляється в окресленні взаємозв'язку з факторами макросередовища: економічними, соціокультурними, науково-технічними, політичними, природно-кліматичними, демографічними та ін. Проте макроекономічний підхід не дає уяви про ділову активність окремо взятого підприємства та характеристику результатів його діяльності [46, с. 404].

Індивідуалістичний підхід до ділової активності акцентує свою увагу на людському факторі й проявах таких властивостей суб'єкта, як мобільність, заповзятливість, ініціативність, на внеску працівника у результати діяльності підприємства [3, с. 12]. На формування цього підходу вплинув сучасний менеджмент. Індивідуалістичний підхід враховує оцінку впливу фінансових і матеріальних ресурсів на результати діяльності підприємства [12, с. 12].

В рамках комплексного підходу ділова активність розглядається у повній сукупності причинно-наслідкових залежностей та у поєднанні ділової активності певних суб'єктів господарювання із зовнішніми економічними процесами. Окремі визначення поняття “ділова активність”, що спираються на комплексний підхід, представлені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

**Визначення поняття “ділова активність”  
в рамках комплексного підходу**

| Визначення та характеристика                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Автор (джерело)                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|
| Ділова активність характеризується творчою здатністю забезпечувати конкурентоспроможність і позитивну динаміку обсягів виробництва, прибутку, інших показників ефективності, уміло капіталізуючи необхідні ресурси, гнучко адаптуючись до змін ринкового середовища, прогножуючи та попереджаючи загрози спаду й кризових проявів | Карпіков О.В.<br>[26, с. 14]                    |
| Ділова активність є складною, інтегрованою за багатьма показниками характеристика бізнес-середовища підприємства, яка визначає його стан на ринку, забезпеченість та ефективність використання усіх видів ресурсів та результати господарювання                                                                                   | Марченко О.І.<br>[33, с. 138]                   |
| Ділова активність – це сукупність дій, які сприяють економічному зростанню підприємства (у т.ч. виробничо-збутової системи) на основі узгодженого розвитку її складових в гармонії із зовнішнім середовищем                                                                                                                       | Моїсеева Н.К.,<br>Конишева М.В,<br>[40, с. 189] |
| Ділова активність оцінюється сукупністю кількісних та якісних параметрів, серед яких зростання економічного потенціалу підприємства, обсяги поставок на експорт, імідж підприємства, його соціальна і природоохоронна активність                                                                                                  | Гарасюк О.А.,<br>Ігнатенко М.Ю.<br>[8, с. 63]   |
| Ділова активність може бути представлена як сукупність зусиль працівників підприємства, спрямованих (під впливом певного рівня мотивації) на збільшення оборотності оборотних активів, яка формується під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів                                                                                | Мясникова О.В.<br>[41, с. 9]                    |

Зважаючи на те, що ділова активність підприємства є однією з дієвих сил розвитку економіки, важливим є мікроекономічний підхід до її розгляду. У табл. 1.3 представлені окремі визначення поняття “ділова активність”, що спираються на мікроекономічний підхід.

Проаналізувавши наявні точки зору щодо трактування поняття “ділова активність”, можна зробити висновок, що погляд дослідників є дуже різними

та не існує універсального визначення. Кожен автор намагається виокремити найбільш важливі, на його думку, особливості, що є на фоні інших більш суттєвими. Існуючі підходи до визначення терміну “ділова активність” в основному сконцентровані на ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів; характеризують якість управління; визначають потенційні можливості розвитку підприємства, достатність його капіталу, а також конкурентоспроможність та освоєння ринків збуту.

Таблиця 1.3

**Визначення поняття “ділова активність”  
в рамках мікроекономічного підходу**

| Визначення та характеристика                                                                                                                                                                                                                                           | Автор (джерело)                                                    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| Ділова активність характеризує ефективність використання менеджерами активів, що довірені їм власниками підприємства                                                                                                                                                   | Хелферт Е.<br>[57, с. 408]                                         |
| Ділова активність є економічною категорією, яка характеризує економічну діяльність підприємства з позицій внутрішніх його змін та виявляється через зміну її інтенсивності у часі                                                                                      | Вчєрашня І.С. [43]                                                 |
| Ділова активність є сукупністю кількісних характеристик, що відображають інтенсивність господарської діяльності підприємства, ефективність використання ресурсів, що знаходяться у його розпорядженні, та потенціалу                                                   | Остапкович Г.В. [44]                                               |
| Ділова активність характеризується позитивною динамікою обсягу виробництва і реалізації продукції, прибутку, підвищення конкурентоспроможності та інших показників, що відображають результати роботи підприємства                                                     | Краюхін Г.А.<br>[38, с. 159]                                       |
| Ділова активність – це господарська діяльність підприємства, сукупність його дій, спрямованих на забезпечення динамічності розвитку, досягнення поставлених цілей, ефективне використання економічного потенціалу, розширення ринків збуту продукції (товарів, послуг) | Кіндрацька Г.І.,<br>Білик М.С.,<br>Загородній А.Г.<br>[38, с. 352] |
| Ділова активність – це характеристика масштабу діяльності та здатності підприємства генерувати сталий потік доходів безвідносно супутніх витрат                                                                                                                        | Гаврилова А.Н.,<br>Попов А.А.<br>[11, с. 96]                       |
| Ділова активність відображається у ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, які безпосередньо впливають на фінансовий результат діяльності підприємства                                                                                             | Костирко Р.О. [21]                                                 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| Ділова активність відображає ступінь життєздатності окремої організації, та залежить від створення та функціонування механізму ефективного управління діяльністю підприємства на всіх його рівнях; характеризує результат реалізації управлінських рішень щодо використання ресурсних та ринкових можливостей підприємства | Бурий С.А., Мукомеда-Михалець В.О. [55] |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|

Усе це підтверджує складність універсального формулювання ділової активності підприємства, оскільки повинна враховуватися характеристика переваг суб'єкта господарювання, його здатність до розвитку за усіма видами діяльності, можливість ефективного функціонування та досягнення цілей власників бізнесу (рис. 1.1).

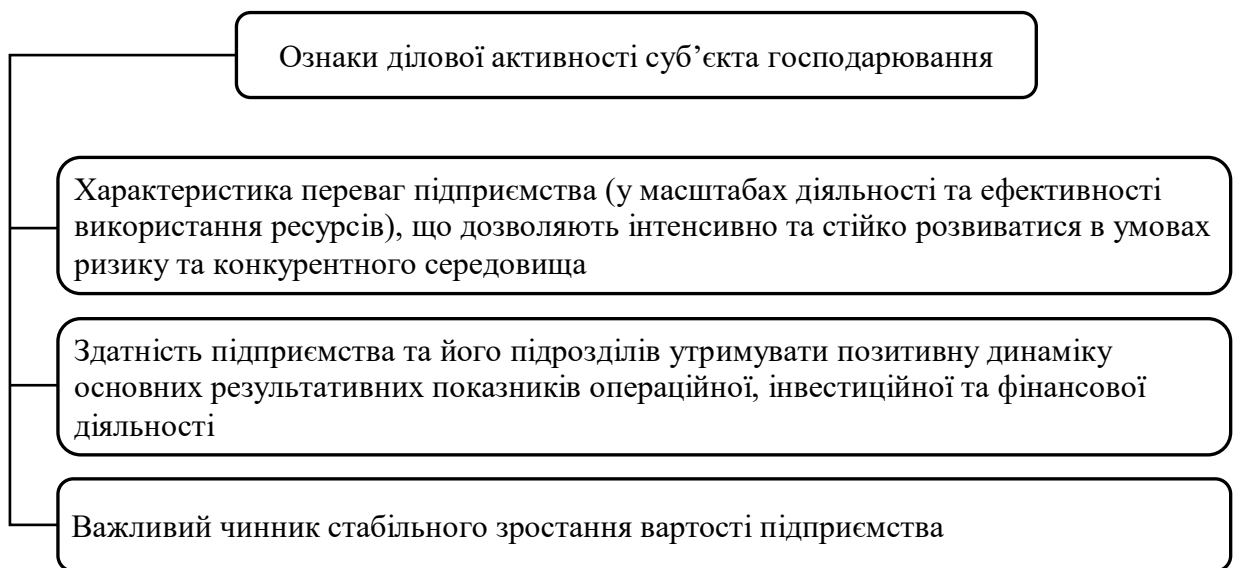


Рис. 1.1. Сукупність ознак ділової активності підприємства [12]

На думку дослідників [12; 55], систематизація класифікаційних ознак ділової активності з позиції її місця у системі управління підприємством є вкрай необхідною. Виділяють три основні підходи до класифікації видів ділової активності підприємства: змістовний, процесний та системний [55]. Кількість функціональних складових визначається особливістю суб'єкта господарювання, у тому числі галузевою належністю, розмірами, товарною спеціалізацією тощо. [7; 32; 37; 40;]. Відповідно до процесного підходу ділова активність розглядається як процес управління або як сукупність цілеспрямованих процесів [15; 39]. В межах системного підходу ділова активність розглядається як системна характеристика розвитку [32].

Класифікація ділової активності, за якою визначено її види, наведена у табл. 1.4.

За масштабом охоплення виділяють ділову активність у країні, регіоні, галузі, на окремо взятому підприємстві.

За змістом оцінюваних об'єктів ділову активність доцільно розділяти на фінансову, операційну, інвестиційну, інноваційну, ринкову, організаційно-управлінську. Відповідно до вимог бухгалтерського обліку, підприємства відображають у звітності три види діяльності: операційну, інвестиційну та фінансову. Проте в обліково-аналітичній літературі оцінка ділової активності проводиться, як правило, за операційною (поточною) діяльністю.

Таблиця 1.4

## Класифікація ділової активності [12]

| Класифікаційна ознака                     | Види ділової активності                                                                                                                       |
|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| З масштабом охоплення                     | у країні<br>у регіоні<br>у галузі<br>на підприємстві                                                                                          |
| За змістом оцінюваних об'єктів            | фінансова<br>операційна<br>інвестиційна<br>інноваційна<br>ринкова<br>організаційно-управлінська                                               |
| За стадіями життєвого циклу підприємства  | на етапі створення<br>на етапі первісного здійснення діяльності<br>на етапі активного зростання<br>на етапі “зрілості”<br>на етапі “старіння” |
| За відношенням до суб'єкта господарювання | внутрішня<br>зовнішня                                                                                                                         |
| За часовим аспектом                       | ретроспективна<br>поточна<br>прогнозна                                                                                                        |
| За горизонтами планування                 | тактична<br>стратегічна                                                                                                                       |
| За ступенем реальності                    | реальна<br>потенційна                                                                                                                         |
| За спрямованістю                          | локальна<br>інтегральна                                                                                                                       |

|                      |                                           |
|----------------------|-------------------------------------------|
| За рівнем активності | достатній<br>задовільний<br>незадовільний |
|----------------------|-------------------------------------------|

Такий підхід вважається обмеженим, оскільки він скорочує можливості отримання комплексної достовірної інформації про ділову активність суб'єкта господарювання [12]. Ділова активність підприємства повинна визначатися на основі аналізу усіх видів діяльності з подальшим проведенням її комплексної оцінки [47].

Фінансова активність передбачає здатність підприємства у достатньому обсязі залучати фінансові ресурси та окупати їх протягом певного терміну. Це проявляється у залученні акціонерного капіталу, позик, кредитів тощо. Інвестиційна активність підприємства має місце у випадку придбання машин, устаткування, передаточних пристроїв та інших основних засобів відповідно до господарських потреб, дотримання графіків будівництва певних об'єктів. Крім того, інвестиційна активність характеризується високою ефективністю фінансових вкладень.

Окрім трьох названих видів діяльності пропонується також виділяти четверту – інноваційну [12]. Згідно із діючими обліковими стандартами, цей вид діяльності не підлягає окремому обліку та відображенню у фінансовій звітності. Водночас інноваційна діяльність впливає на ділову активність, а результати аналізу її ефективності мають високу цінність для ухвалення управлінських рішень та проведення аналітичних процедур [9]. Інноваційна активність пов'язана із впровадженням нових, досконалих технологій, оновленням основного капіталу відповідно до розвитку НТП.

Під ринковою активністю розуміють завоювання та розширення ринків збуту готової продукції, товарів (робіт, послуг), підтримання прийнятної курсової вартості акцій тощо.

Організаційно-управлінська активність підприємства характеризується ступенем зусиль його керівництва, грамотним управлінням та контролем, розробкою адекватної комплексної економічної політики та її складових

(облікова, дивідендна, податкова). Від рівня організаційно-управлінської активності залежать і інші компоненти ділової активності підприємства.

Відомо, що підприємство проходить п'ять основних стадій життєвого циклу, після чого відбувається або процес його ліквідації, або новий цикл розвитку в результаті оновлення устаткування, технологій, а також адаптації до нових реалій ринкового середовища. На кожній з цих стадій підприємство може проявляти різний ступінь ділової активності, що впливає на фінансову стійкість, швидкість настання наступної стадії, а також ряд інших параметрів.

За ступенем відношення до суб'єкта господарювання ділова активність може бути внутрішня й зовнішня. Внутрішня ділова активність характеризує зусилля підприємства щодо раціонального та ефективного використання наявних ресурсів у рамках суб'єкта господарювання. Водночас зовнішня ділова активність гарантує високу результативність фінансово-економічних відносин з контрагентами. Вона може виражатися в укладанні вигідних угод і контрактів, визначенні перспективних каналів реалізації продукції, виборі оптимального податкового і кредитного режиму [47, с. 119].

В економічній літературі можна спостерігати розмежування ділової активності за часовим періодом на стратегічну, тактичну та оперативну [39; 55]. Окремі дослідники [9; 12] вважають за доцільне окремо виділяти ознаку "часовий аспект" і "горизонт планування". За часовим аспектом виділяють ретроспективну, поточну та прогнозну, з подальшою деталізацією останньої (за горизонтом планування) на тактичну та стратегічну [47].

За ступенем реальності ділова активність може бути реальною та потенційною. Реальність підтверджується досягненням певних результатів діяльності підприємства. Враховуючи, що зовнішній прояв ділової активності полягає у концентрації зусиль управлінського персоналу, можна припустити, що не в кожному випадку ця активність даватиме позитивний результат. Таким чином, реальна ділова активність має місце у разі обґрунтованої інтенсивності, тобто за умови досягнення поставленої мети. Потенційна ділова активність також супроводжується динамічною діяльністю, проте

результативність або відсутня взагалі, або знаходиться на низькому рівні. Ця класифікаційна ознака має велике значення для зовнішнього фінансового аналізу, оскільки дозволяє виявити неблагонадійні суб'єкти господарювання, що не здатні досягати певних тактичних і стратегічних цілей [9, с. 148].

За ознакою спрямованості виділяють локальну та інтегральну ділову активність. За рівнем ділової активності виділяють достатній, задовільний та незадовільний. Певний рівень активності визначається на підставі кількісних та якісних показників.

Розглянуті класифікаційні ознаки ділової активності підтверджують багатоаспектність досліджуваної категорії та можуть застосовуватися з метою її підвищення на усіх рівнях управління підприємством.

## **1.2. Чинники ділової активності підприємства**

Основний вплив на ділову активність суб'єктів господарювання мають макроекономічні чинники, під впливом яких формується або сприятливий “підприємницький клімат”, що стимулює активну поведінку підприємства, або навпаки – створює передумови для згортання і зниження рівня ділової активності внаслідок зовнішніх збурень чинників ринкової інфраструктури. До останніх можна віднести такі, як:

- важелі втручання держави в економічне життя господарських систем;
- складові політичної та ринкової політики в країні та на глобальному рівні;
- рівень інфляції;
- ступінь монополії та регулювання експортно-імпортних операцій;
- рівень знань економічних суб'єктів про стан ринку;
- стан науково-технічного прогресу, рівень впровадження нової техніки й технологій виробництва продукції та надання послуг;
- зміна відсотків за депозитами і ставки відсотків за кредитами;

- зміна обсягу й спрямованості інвестицій та засобів заощаджень;
- зміна фізичного або вартісного складу сукупного попиту і пропозиції;
- зміна грошових потоків, обсягів та характеру використання ресурсів;
- наявність часових лагів між актами купівлі-продажу, заощадженнями та інвестиціями;
- наявність конкуренції, яка спонукає змінювати характер та ступінь активності поведінки суб'єктів господарювання.

Для безперервного підвищення ефективності діяльності усіх суб'єктів господарювання держава має створити відповідні організаційні передумови, які здатні забезпечувати безперебійне функціонування на національному, місцевому чи галузевому рівнях спеціальних інституціональних механізмів сприяння підвищенню ділової активності підприємств. Важливим є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури. Не менший вплив на оборотність активів має соціально-економічна ситуація в країні та пов'язані з нею умови діяльності підприємств. Так, інфляційні процеси, відсутність у більшості підприємств налагоджених господарських зв'язків з постачальниками і покупцями значно уповільнюють процес обігу грошових коштів.

До чинників, що знижують ділову активність суб'єкта господарювання, можна віднести дії промислових і торгівельних підприємств, які подібно до банків під час загального процесу згортання своєї діяльності, схильні до підвищення своєї ліквідності, тобто прагнуть збільшити резерви готівки та скоротити банківську заборгованість. Це можна пояснити двома причинами:

- по-перше, невпевненістю відносно можливостей отримання коштів, коли вони будуть необхідні для сплати зобов'язань, за якими настав термін платежу. Під час періоду скорочення, і особливо в його початковій стадії, у банках або у постачальників сировини та інших засобів виробництва важко отримати кредит. До того ж, ніхто не впевнений, що його власні боржники сумлінно сплачуватимуть свої борги. З огляду на вищезазначене, доцільним є підвищення ліквідності;

- по-друге, при падінні цін, коли з'являються збитки та очікується їх подальше зростання, заміна основного і оборотного капіталу (реінвестиції), а також інвестиції, які могли плануватися до того, як становище погіршилося, на якийсь час відкладаються або припиняються. Інвестувати та реінвестувати стає неможливим, замість цього накопичуються кошти на невикористаних рахунках, або погашаються банківські позики, навіть якщо банки більше не наполягають на платежах.

Багато дослідників розділяють фактори ділової активності на внутрішні та зовнішні. Ковальов В.В. та Волкова О.Н., розглядають дві групи факторів, що відповідають складовим бізнес-середовища. До зовнішніх факторів вчені відносять [29]:

- фактори міжнародного рівня, які поєднують у собі загальноекономічні чинники, вплив міжнародної політики та конкуренції;

- фактори національного рівня (політичні, економічні, демографічні);

- ринкові, до яких належать конкурентні, науково-технічні та споживчі чинники.

До внутрішніх факторів Ковальов В.В. та Волкова О.Н. відносять:

- конкурентну позицію підприємства (мета діяльності (місія), традиції, діловий імідж, кваліфікація керівництва і співробітників, частка ринку, стадія життєвого циклу підприємства, територіальне розміщення, віддаленість від ринків збуту, доступність до матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, рівень адаптивності підприємства до змін ринкової ситуації);

- принципи діяльності (концепція основної діяльності підприємства, форма власності, стимулювання творчої, результативної праці, інноваційна активність підприємства, диверсифікація виробництва, позитивна репутація підприємства);

- ресурси та їх використання;

- маркетингову ситуацію та політику (ринкові вікна, співвідношення масових та цільових ринків збуту, товарна, цінова, збутова, комунікаційна, рекламна політика);

- фінансовий менеджмент (структура балансу, платоспроможність та ліквідність, співвідношення власних та позикових коштів, вартість капіталу, структура майна, інвестиційна привабливість підприємства, рівень прибутку, рентабельність, дохід на акцію).

Така класифікація є розгорнутою та містить у собі надзвичайно велику кількість факторів, але при цьому не враховує деякі дуже важливі чинники, без яких діяльність суб'єкта господарювання неможлива. Зокрема природно-кліматичні умови або інвестиційні можливості.

Фактор природно-кліматичних умов дає розуміння того, де саме доцільно територіально розмістити підприємство, щоб його діяльність мала позитивний економічний ефект. Інвестиційний фактор дозволяє зрозуміти, куди і як слід вкладати гроші для отримання бажаного ефекту.

Мешкова Н.Л. також пропонує класифікацію факторів, які визначають ділову активність підприємства, з позиції дії зовнішнього та внутрішнього середовища [36]. До зовнішніх факторів вчена відносить: економічний стан країни; фінансову ситуацію; політичну стабільність; умови функціонування підприємства (конкуренція, монополія). Внутрішніми факторами, на думку Мешкової Н.Л., є: стратегічні пріоритети розвитку підприємства; загальний фінансовий стан; підходи до управління.

Як зазначено у [36], ділова активність підприємства визначає результат фінансово-господарської діяльності, отриманий під дією різних факторів. Гаркуша Н.М. [10] також розділяє фактори, що визначають ділову активність суб'єкта господарювання, на зовнішні та внутрішні. На думку дослідника, ринкове середовище, в якому функціонує підприємство, є зовнішнім, адже його формують зовнішні по відношенню до нього суб'єкти економічної діяльності. Насамперед це бізнес-партнери, з якими пов'язані ділові інтереси: клієнти, постачальники, замовники, контрагенти.

Оскільки підприємство функціонує у соціально-економічному просторі, нормативно-правову базу якого формує держава, то ділова активність будь-якого суб'єкта господарювання неможлива без втручання державних та

інших органів регулювання [10].

Вчена також вважає, що серйозний вплив на діяльність підприємства мають і конкуренти, переваги яких у технологічній, інноваційній сферах є рушійною силою у пошуку ідей та засобів досягнення більш вагомих результатів у стратегічно важливих сферах діяльності [10]. У зв'язку з тим, що діяльність будь-якого суб'єкта господарювання спрямована на кінцевого споживача, він також своїми вимогами до продукції (товарів, робіт, послуг) та фінансовими можливостями впливає на діяльність підприємства.

Ще однією складовою бізнес-середовища, на думку Гаркуші Н.М. [10], є внутрішнє середовище функціонування суб'єкта господарювання, яке являє собою сукупність агентів, що діють всередині підприємства, та відносин, що виникають у них у процесі фінансово-господарської діяльності (керівництво, співробітники та власники).

Таким чином, розподіл факторів відповідно до суб'єктів економічної діяльності допомагає зрозуміти роль того чи іншого учасника в досягненні підприємством результатів діяльності.

Тихонова І.М. [53] стверджує, що на діяльність будь-якої організації впливають макро- та мікроекономічні фактори, які мають як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивні фактори, такі як стабільне збільшення обсягу виробництва продукції, тривале зростання попиту, сприяють покращенню "підприємницького клімату", стимулюють розвиток підприємства. Негативні ж – навпаки, знижують рівень ділової активності суб'єкта господарювання в результаті збурень зовнішніх чинників ринкової інфраструктури. Інфляція, відсутність налагоджених зв'язків із постачальниками та контрагентами, відсутність постійних клієнтів значно уповільнюють процес оборотності грошових коштів.

Визначаючи фактори, що впливають на ділову активність, необхідно враховувати, що:

- фактори є рухомою та динамічною величиною;
- складність визначення факторів зумовлена наявністю зв'язків між

ними та різноманітністю наслідків позитивного чи негативного впливу;

- взаємозв'язки між факторами характеризуються міцною залежністю змін одного фактора від іншого;

- через різну динаміку (темпи змін) факторів спостерігається неточність і невизначеність інформації для аналізу ділової активності.

Узагальнення підходів до класифікації факторів, що визначають ділову активність підприємства, представлене у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

## Класифікація факторів ділової активності підприємства [4]

| Група факторів                                                  | Фактори ділової активності |
|-----------------------------------------------------------------|----------------------------|
| За середовищем, у якому перебуває підприємство                  |                            |
| Зовнішні фактори                                                | Економічні                 |
|                                                                 | Політико-правові           |
|                                                                 | Ринкові                    |
|                                                                 | Технологічні               |
|                                                                 | Природно-кліматичні        |
|                                                                 | Соціально-демографічні     |
| Внутрішні фактори                                               | Інвестиційні               |
|                                                                 | Виробничі                  |
|                                                                 | Менеджменту                |
|                                                                 | Фінансового характеру      |
|                                                                 | Маркетингові               |
|                                                                 | Інноваційні                |
| За характером впливу факторів на ділову активність підприємства |                            |
| Інтенсивні                                                      | Якісні                     |
| Екстенсивні                                                     | Кількісні                  |

Зовнішні фактори визначають можливості функціонування суб'єктів господарювання та класифікуються таким чином:

1) економічні фактори: рівень інфляції, цінове регулювання, грошово-кредитна політика, купівельна спроможність населення, стадія життєвого циклу економіки, середній рівень заробітної плати, податкова політика тощо;

2) політико-правові фактори: законодавча база, умови стандартизації продукції, політична ситуація в країні, нормативно-правове регулювання

діяльності суб'єктів господарювання, державний контроль та регулювання, рівень протекціонізму та ін.;

3) ринкові фактори: наявність конкурентів, розміщення продуктивних сил, наявність необхідних ресурсів на ринках, умови проникнення на ринок, економічні зв'язки з учасниками ринку та ін.;

4) технологічні фактори: рівень технічного й технологічного розвитку, стан науково-технічного прогресу (НТП), впровадження інновацій, питома вага наукоємних галузей та ін.;

5) природно-кліматичні фактори: стан довкілля, природно-кліматичні умови, територіальне розміщення природних ресурсів, якість та кількість природних ресурсів та ін.;

6) соціально-демографічні фактори: наявність кваліфікованих кадрів, соціально-демографічне середовище, ставлення суспільства до діяльності підприємства, кількість потенційних споживачів, профспілкова активність та ін.;

Безперечно, аналіз зовнішніх факторів є необхідним для діяльності кожного суб'єкта господарювання. Однак вплинути на дію того чи іншого зовнішнього фактора підприємство не в змозі, воно здатне лише реагувати на зміни зовнішнього середовища, пристосовуючись до них. Внутрішні фактори безпосередньо впливають на ділову активність підприємства і визначають результати його діяльності. Такі фактори класифікуються відповідно до аспектів, що розкривають сутність ділової активності.

Інвестиційні фактори проявляються в ефективності використання інвестиційних ресурсів, що залучені для функціонування підприємства через різноманітні інструменти (випуск цінних паперів, придбання необхідних необоротних активів, використання прибутку на купівлю цінних паперів).

Виробничі фактори характеризують процес організації виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг, виробничий потенціал підприємства, рівень спеціалізації та можливості виробничої диверсифікації. Ці фактори оцінюються за допомогою таких показників, як обсяг виробленої

продукції, продуктивність праці, тривалість виробничого циклу та ін.

Фактори менеджменту проявляються у прийнятті обґрунтованих та виважених управлінських рішень, організації ефективної діяльності суб'єкта господарювання. До таких факторів належать рівень компетенцій власників підприємства, кваліфікація управлінського персоналу, формулювання мети діяльності та формування іміджу компанії, рівень вмотивованості персоналу, підприємницька орієнтація та політика ведення бізнесу.

Фактори фінансового характеру проявляються у здатності забезпечити фінансування підприємства, тобто в обсязі та вартості авансованого в нього капіталу й доцільності його використання. Саме ці фактори більшою мірою впливають на рівень ділової активності підприємства. Вони знаходять своє відображення у розмірах власного та позикового капіталу підприємства, рівні заборгованості, фінансовій стабільності, ліквідності, прибутковості.

Маркетингові фактори розглядають способи зацікавлення споживачів у придбанні товарів, робіт, послуг підприємства. Вони визначаються широтою асортименту продукції, підвищенням її якості, ефективністю реклами і збуту продукції, можливості освоєння нових ринків.

Інноваційні фактори проявляються у впровадженні у виробництво нових технологій, технік чи інших інновацій для збільшення економічної вигоди підприємства. Ці фактори можуть оцінюватися ступенем оновлення устаткування, наявними розробками та винаходами, науково-технічним потенціалом та ін.

За характером дії пропонується розділяти фактори ділової активності на інтенсивні та екстенсивні. Інтенсивні фактори виражають якісні ознаки та особливості роботи підприємства та його навколишнього середовища. Це такі фактори, як імідж, репутація підприємства, його конкурентоздатність, кваліфікація керівництва і співробітників, рівень впровадження нової техніки й технологій виробництва, виконання робіт і надання послуг, використання ресурсів, якість продукції та послуг, інвестиційна привабливість, розширення номенклатури продукції, результативність податкової, грошово-кредитної,

збутової, рекламної політики, напрями розвитку компанії, продуктивність праці та ін.

Екстенсивні фактори виражаються кількісними характеристиками ділової активності підприємства. До таких факторів можна віднести рівень інфляції, рівень цін, обсяг виготовленої продукції та наданих послуг, розмір власного й позикового капіталу, кількість робітників, розмір авансованих ресурсів, вартість сировини та обладнання, величину активів підприємства, обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), розмір запасів, відсотки за кредитами й депозитами, вартість придбаних акцій та ін. Тобто усі фактори, які виражаються у певній величині.

Представлена класифікація факторів, що визначають ділову активність підприємства, дозволяє охарактеризувати сутність цього поняття, визначити вплив того чи іншого фактора на підприємство й контролювати його. Це дає змогу точніше проаналізувати й оцінити ефективність діяльності суб'єкта господарювання, приймати обґрунтовані управлінські рішення, допоможе оцінити виробничі та збутові можливості підприємства, удосконалити бізнес-процеси на підприємстві та створити низку конкурентних переваг на ринку.

### **1.3. Показники та методи оцінки ділової активності**

Оцінка ділової активності передбачає визначення результативності діяльності компанії шляхом застосування комплексної оцінки ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, що формують оптимальне співвідношення темпів зростання основних показників, а також зумовлюють проміжні та кінцеві результати діяльності. Показники (коефіцієнти) ділової активності представлені у табл. 1.6.

Аналіз ділової активності суб'єкта господарювання здійснюється на якісному і кількісному рівнях. Якісний рівень може бути визначений шляхом порівняння діяльності підприємства – об'єкта дослідження з однотипними за

сферою застосування капіталу підприємствами. Великого значення набуває також інформація про історію співпраці підприємства з постачальниками сировини й матеріалів, покупцями готової продукції. Якісними критеріями є:

- широта ринків збуту продукції;
- наявність продукції, що експортується;

Таблиця 1.6

## Показники (коефіцієнти) ділової активності підприємства

| Назва показника                                        | Формула розрахунку                                                                                                                         | Зміст                                                                                                                                                                     |
|--------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Коефіцієнт оборотності активів                         | $\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$                      | Характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їх залучення                                                             |
| Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості     | $\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\text{Середньорічна вартість дебіторської заборгованості}}$  | Показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством |
| Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості    | $\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\text{Середньорічна вартість кредиторської заборгованості}}$ | Показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству |
| Строк погашення дебіторської заборгованості            | $\frac{\text{Тривалість звітного періоду (365 днів)}}{\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}$                          | Тривалість (в днях) середнього періоду погашення дебіторської заборгованості                                                                                              |
| Строк погашення кредиторської заборгованості           | $\frac{\text{Тривалість звітного періоду (365 днів)}}{\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$                         | Тривалість (в днях) середнього періоду погашення кредиторської заборгованості                                                                                             |
| Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів            | $\frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість матеріальних запасів}}$                                    | Характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства; кількість оборотів, що здійснили матеріальні запаси протягом звітного періоду (року)         |
| Тривалість фінансового циклу                           | Тривалість операційного циклу – Тривалість обороту кредиторської заборгованості                                                            | Тривалість (в днях) фінансового циклу, тобто періоду, протягом якого власні оборотні кошти роблять один повний оборот                                                     |
| Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) | $\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}}$             | Відображає ефективність використання основних засобів підприємства                                                                                                        |
| Коефіцієнт оборотності чистого робочого капіталу       | $\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\text{Розмір чистого робочого капіталу}}$                    | Вказує, наскільки ефективно компанія використовує інвестиції в оборотний капітал і як це впливає на зростання продаж                                                      |

Продовження таблиці 1.6

|                                             |                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                           |
|---------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Період обороту чистого<br>робочого капіталу | $\frac{\text{Тривалість звітнього періоду (365 днів)}}{\text{Коефіцієнт оборотності чистого робочого капіталу}}$               | Характеризує час, протягом якого здійснюють оборот оборотні кошти підприємства (цикл від оплати сировини і матеріалів, знаходження їх у вигляді виробничих до отримання платежу за реалізовану продукцію) |
| Коефіцієнт оборотності<br>власного капіталу | $\frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\text{Середньорічний розмір власного капіталу}}$ | Характеризує ефективність використання власного капіталу підприємства; вказує на те, скільки товарів та послуг було продано на кожну гривню залучених від власників коштів                                |

- наявність унікальної продукції, техніко-економічні параметри якої перевищують або відповідають світовим аналогам;

- репутація підприємства;

- стійкість зв'язків з клієнтами, партнерами тощо.

Науково-теоретичні підходи до оцінки ділової активності у науковій літературі, які підкреслюють методологічні підходи щодо аналізу ділової активності шляхом узагальнення якісних та кількісних критеріїв, різні.

Аналіз ділової активності суб'єкта господарювання можна представити у вигляді системи чотирьох самостійних складових (блоків) аналітичних досліджень:

- аналізу ефективності використання оборотних коштів підприємства;

- аналізу використання власного і залученого капіталу;

- аналізу ефективності кредитних відносин підприємства з банками;

- аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості.

Проведення аналітичних досліджень ділової активності підприємства дає змогу оцінити, наскільки ефективно сформована структура його капіталу, як складаються взаємовідносини з постачальниками та клієнтами, а також з комерційними банками.

Кількісну оцінку та аналіз ділової активності підприємства здійснюють за двома напрямками:

- ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання;

- рівнем ефективності використання ресурсів.

За результатами зіставлення темпів зміни показників формуються найбільш інформативні аналітичні висновки про рівень ділової активності. У цьому зв'язку оптимальним є співвідношення динаміки таких показників:

$$100\% < T_{СК} < T_P < T_{Прб}, \quad (1.1)$$

де  $T_{СК}$  – темп зміни сукупного капіталу, авансованого в діяльність компанії;

$T_P$  – темп зміни обсягу реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

$T_{Прб}$  – темп зміни прибутку.

Перша нерівність означає, що економічний потенціал компанії зростає, тобто розширюються масштаби її діяльності.

Друга нерівність вказує на те, що порівняно зі збільшенням економічного потенціалу обсяг реалізації підвищується вищими темпами, тобто ресурси використовуються ефективніше, підвищується рівень віддачі з кожної грошової одиниці, вкладеної в компанію.

Із третьої нерівності видно, що темп зростання прибутку випереджає темп зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що свідчить про відносне зниження витрат виробництва і обігу як результату дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу та взаємовідносин з контрагентами [22, с. 346].

Проте можливі й відхилення від цієї ідеальної нерівності, які не завжди слід розглядати як негативні. Причинами порушення системи нерівностей можуть бути:

- освоєння нових перспективних напрямків застосування капіталу;
- реконструкція та модернізація діючих виробництв;
- впровадження нововведень та ін.

Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства завжди пов'язана зі значними вкладеннями фінансових ресурсів, які порушують вищенаведене співвідношення показників, але не свідчать про зниження ділової активності підприємства.

Для прийняття ефективних управлінських рішень і оцінювання впливу середовища, у якому функціонує компанія, необхідно постійно здійснювати пошук оптимальних взаємозв'язків між набором економічних ресурсів та кількістю економічних благ, що виробляються за допомогою цих ресурсів [58, с. 214]. У цьому контексті значення аналізу ділової активності полягає у формуванні економічно обґрунтованої оцінки ефективності та інтенсивності використання ресурсів підприємства, а також у пошуку резервів їх залучення.

Аналіз ділової активності важливий з трьох причин:

- по-перше, від швидкості обороту коштів залежить розмір річного

обороту;

- по-друге, з розмірами обороту, а отже, й з оборотністю пов'язана величина умовно-постійних витрат: чим швидшим є оборот, тим менше на кожний оборот припадає цих витрат;

- по-третє, прискорення обороту на тій чи іншій стадії кругообігу коштів спричиняє прискорення обороту й на інших стадіях, а також призводить до вивільнення коштів, які можуть бути використані на інших ділянках роботи підприємства.

Ефективність використання коштів підприємства насамперед пов'язана з їх оборотністю [30, с. 321]. Кошти господарюючих суб'єктів перебувають у постійному русі, переходячи з однієї стадії в іншу. Чим швидше кругообіг, тим більше продукції підприємство може виготовити й реалізувати (більше послуг надати) при сталому їх розмірі. Сповільнення оборотності потребує додаткового вкладення коштів і може спричинити погіршення фінансового стану підприємства.

Досягнутий у результаті прискорення оборотності ефект виражається насамперед у збільшенні обсягу випуску продукції (товарів, робіт, послуг) та сумі прибутку без додаткового залучення фінансових ресурсів. Збільшення швидкості обороту також свідчить про підвищення економічного потенціалу підприємства, оскільки дозволяє вивільняти частину оборотних засобів для власних потреб (зокрема, для розвитку виробництва). Оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси (засоби), дозволяє аналіз ділової активності, оскільки саме ділова активність зумовлює фінансову стійкість, платоспроможність і стабільність діяльності господарюючого суб'єкта.

Під час аналізу дається оцінка окремих статей оборотних активів із урахуванням галузевої специфіки суб'єкта господарювання, виду діяльності та особливостей випуску продукції. Крім того, розраховують та аналізують основні показники оборотності оборотних коштів. За результатами аналізу визначають основні причини нераціонального формування оборотних активів

та вживають заходи для усунення цих причин.

У процесі аналізу ділової активності підприємства важливо визначити оптимальне співвідношення власного і залученого капіталів та ефективність їх використання. Ефективність використання капіталу оцінюється за двома критеріями: швидкістю його руху та віддачею.

Ефективність використання капіталу найкраще характеризується його рентабельністю. Для оцінки використання капіталу підприємства доцільно застосовувати метод подовження факторних систем, за якими рентабельність капіталу визначається трьома чинниками:

- чистою рентабельністю реалізації продукції;
- оборотністю капіталу;
- фінансовою залежністю.

За результатами факторного аналізу визначають резерви підвищення рентабельності капіталу.

Аналіз власного капіталу підприємства включає оцінку [52 с. 347-350]:

- достатності, динаміки та структури власного капіталу;
- причин змін окремих його складових.

Рівень прибутковості власного капіталу можна підвищити шляхом залучення в оборот позикового капіталу, відсоткова ставка за користування яким буде меншою, ніж прибутковість підприємства. Цей підхід отримав назву “ефект фінансового важеля” [30]. Його доцільно використовувати для формування оптимальної структури капіталу. Ефект фінансового важеля дозволяє розрахувати “плече” фінансового важеля, тобто частку позикового капіталу, яка забезпечить підвищення рентабельності власного капіталу.

Результати аналізу мають показати, наскільки ефективно сформована структура капіталу, який ступінь ризику існує для інвесторів, чи є компанія фінансово стійкою. Для покриття тимчасово збільшеної потреби у фінансових ресурсах підприємство, як правило, використовує банківські кредити.

Методика аналізу кредитних відносин підприємства з банками включає три основні етапи [22, с. 281-286]:

- I етап – визначення оборотності кредитів. На цьому етапі показники оборотності кредитів порівнюються зі швидкістю обороту власних оборотних коштів підприємства. Якщо кредитні ресурси обертаються швидше, то вигода від їх використання є більшою;

- II етап – визначення ціни кредиту і ступеня вигідності купівлі грошей. Для цього визначається середньорічний відсоток, який компанія фактично сплатила комерційному банку за звітний період, для зіставлення з середньою відсотковою ставкою, яка може вважатися прийнятною у звітному періоді (з урахуванням середньої ринкової норми доходності й темпів інфляції);

- III етап – обчислення частки прибутку, одержаної підприємством за рахунок банківських позик та зіставлення її зі сплаченими відсотками за кредит.

Водночас банк оцінює кредитоспроможність підприємства на основі:

- загального уявлення про клієнта;
- аналізу фінансового стану клієнта;
- аналізу ефективності кредитної угоди чи інвестиційного проєкту.

Причому оцінка фінансового стану підприємства банком включає не лише обчислення певного набору показників (коефіцієнтів), але й визначення класу надійності позичальника.

Показникам ділової активності притаманні такі властивості, як:

- зіставність (показник виявляється за умов зіставлення одного об'єкта з іншим);
- динамічність (показник не може розглядатися як довгострокова характеристика, незалежно від ефективності діяльності підприємства).

На сьогодні не існує загальновживаної методики визначення та оцінки ділової активності підприємства. Узагальнення сучасних підходів дозволило виокремити основні методики, що використовуються в теорії та практиці фінансового аналізу. Оцінка ділової активності підприємства здійснюється за такими напрямками [35]:

- оцінка ступеня виконання планів, норм, нормативів;

- оцінка динамічності розвитку підприємства, згідно з якою повинна виконуватися нерівність, представлена у формулі 1.1 (при цьому прийнятний темп зростання дорівнює відношенню реінвестованого прибутку до власного капіталу на початок періоду);

- оцінка ступеня ефективності використання ресурсів (фондовіддача, оборотність активів та їх окремих елементів, тривалість операційного циклу).

Розглядати та аналізувати ділову активність підприємства також можна у трьох аспектах: фінансовому, виробничому та комерційному (рис. 1.2).

Комерційний аспект визначає певний результат господарської діяльності підприємства, внаслідок якої воно отримує певний зиск (прибуток) або зазнає збитків (упущена вигода). У цьому аспекті вивчається рівень ділової активності, надійності та розвиненості економічних зв'язків підприємства з іншими суб'єктами ринкової інфраструктури його конкурентним потенціалом та часткою на ринку збуту продукції, рівнем організації продажу, сервісним обслуговуванням тощо.

Аналіз ефективності маркетингової діяльності підприємства доцільно проводити з позицій оцінки рентабельності витрат, пов'язаних з рекламою та розширенням ринку збуту. Одним із визначальних є аналіз конкурентоспроможності товару, що базується на відповідності якостей певного товару (або послуги) стандартам і нормам, що встановлені на ринку.

Виробничий аспект пов'язаний з продуктивністю праці на підприємстві та з ефективністю виконання виробничого плану. Так, аналіз ефективності виробничої діяльності доцільно виконувати у контексті аналізу витрат та рентабельності продукції, що виготовляється підприємством.

Фінансовий аспект проявляється насамперед у швидкості обороту коштів, відображає ефективність роботи підприємства відносно величини авансованих у його діяльність ресурсів або відносно величини їх споживання у процесі виробництва. Фінансове положення суб'єкта господарювання варто аналізувати шляхом визначення показників оборотності основних категорій його функціонування, таких як активи, запаси, кредиторська заборгованість.

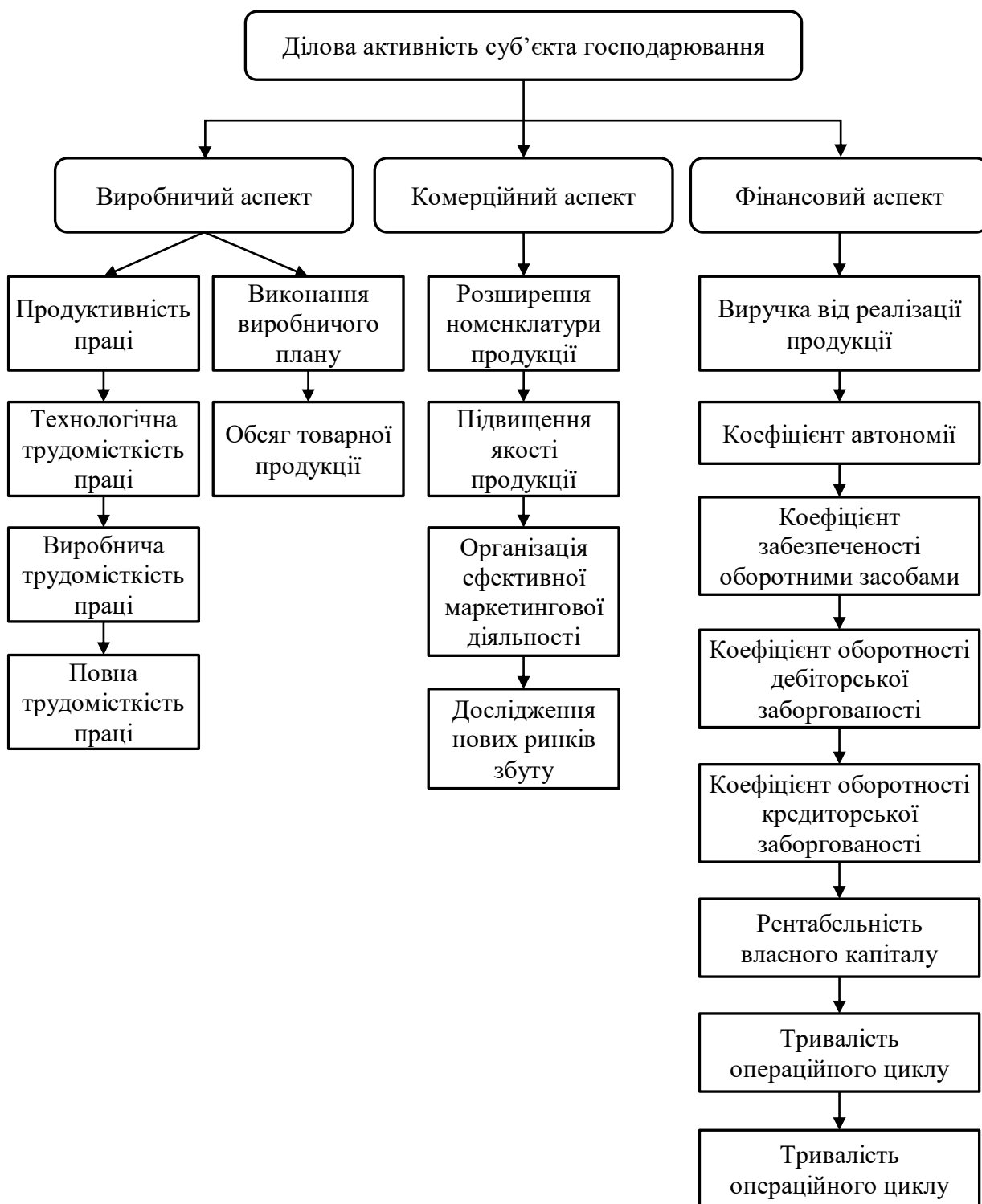


Рис. 1.2. Схема оцінки ділової активності підприємства

Важливою складовою оцінки ділової активності підприємства є аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованостей. Розмір дебіторської заборгованості визначається умовами підприємства щодо розрахунків зі своїми клієнтами. Послаблення цих умов має як переваги, так і недоліки [59,

с. 262]. Перевагами є зростання обсягу реалізації та прибутку, а недоліками – нестача оборотних коштів, уповільнення оборотності капіталу, збільшення суми безнадійних боргів.

Враховуючи зазначені недоліки, підприємство має бути зацікавленим у скороченні термінів погашення платежів шляхом удосконалення розрахунків, своєчасного оформлення розрахункових документів, передоплати, впровадження вексельної форми розрахунків. У процесі аналізу поточних активів підприємства вивчається динаміка, склад, структура, причини й терміни виникнення дебіторської заборгованості.

Контроль за станом дебіторської заборгованості передбачає:

- вживання термінових заходів для стягнення прострочених платежів;
- орієнтацію на якомога більшу кількість клієнтів для диверсифікації ризику неповернення коштів;
- надання знижок у разі дострокової оплати.

Методика аналізу кредиторської заборгованості включає вивчення складу, динаміки й термінів її виникнення; дослідження наявності, частоти та причин виникнення простроченої заборгованості перед постачальниками, бюджетом, працівниками тощо; встановлення суми виплачених санкцій за прострочення платежів.

Оскільки кредиторська заборгованість є, як правило, джерелом покриття дебіторської, то з аналітичною метою проводять їх порівняння за величиною шляхом складання розрахункового балансу. Значне перевищення суми кредиторської заборгованості над сумою дебіторської може бути наслідком неплатоспроможності підприємства, його нездатності своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями або прагненням затягнути виплату коштів, використавши їх як джерело фінансування. В економічній літературі пропонується проводити аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості шляхом порівняння темпів їх зростання із темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції. Перевищення темпів зростання чистого доходу є позитивною тенденцією.

## Висновки до розділу 1

Погляди дослідників на трактування поняття “ділова активність” є дуже різними, не існує єдиного універсального визначення. Досліджуючи ділову активність, кожен автор намагається виокремити найбільш важливі, на його думку, особливості, що є на фоні інших більш суттєвими. Існуючі підходи до визначення терміну “ділова активність” переважно сконцентровані на ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів; характеризують якість управління; визначають потенційні можливості розвитку підприємства, достатність його капіталу, а також конкурентоспроможність та освоєння ринків збуту. Ділову активність можна класифікувати за такими ознаками, як: масштаб охоплення; зміст оцінюваних об’єктів; стадії життєвого циклу підприємства; відношення до суб’єкта господарювання; часовий аспект; горизонти планування; ступінь реальності; спрямованість рівень активності.

Фактори, що визначають ділову активність підприємства, поділяються на зовнішні та внутрішні. Вплинути на зовнішні фактори підприємство не здатне, однак воно може пристосовуватися до їхніх змін та повинне постійно враховувати ці фактори, плануючи власну діяльність. До зовнішніх належать економічні, політико-правові, ринкові, технологічні, природно-кліматичні, соціально-демографічні фактори. Внутрішні фактори визначають результати діяльності підприємства, рівень його ділової активності. Внутрішні фактори поділяються на інвестиційні, виробничі, фактори менеджменту, фінансового характеру, маркетингові, інноваційні. Залежно від характеру дії, фактори ділової активності поділяються на інтенсивні та екстенсивні. Іntenсивні фактори виражають якісні ознаки і особливості роботи підприємства та його навколишнього середовища, тоді як екстенсивні виражаються кількісними характеристиками ділової активності.

Оцінка ділової активності полягає у визначенні можливостей суб’єкта господарювання мобілізувати з різних джерел фінансові ресурси, а також

ефективно їх використовувати, забезпечуючи зростання прибутку і капіталу. Аналіз ділової активності суб'єкта господарювання здійснюється на якісному і кількісному рівнях. Якісний рівень може бути визначений шляхом порівняння діяльності підприємства – об'єкта дослідження з однотипними за сферою застосування капіталу підприємствами. Кількісну оцінку та аналіз ділової активності підприємства здійснюють за ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання, а також за рівнем ефективності використання ресурсів.

## **2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ “ХМЕЛЬНИЦЬКА МАСЛОСИРБАЗА”**

### **2.1. Коротка характеристика підприємства**

Приватне акціонерне товариство “Хмельницька маслосирбаза” (далі – ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”) є підприємством, що здійснює переробку молока, виробництво масла і сиру. На сьогодні завод вже декілька десятків років успішно працює на українському і зарубіжних ринках, спеціалізуючись на виробництві продукції з незбираного молока, твердих та плавлених сирів, сирних продуктів, цільномолочної продукції, масла і спредів а також СОМ. Підприємство розташоване за адресою: м. Хмельницький, вул. Кооперативна, 3, тел. 78-43-00.

До органів управління та контролю ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” належать:

- загальні збори акціонерів – вищий орган управління;
- наглядова рада акціонерів – колегіальний представницький орган, що здійснює управління та контроль за діяльністю виконавчого органу (в разі її створення);
- ревізійна комісія (ревізор) – колегіальний або одноосібний представницький орган контролю за фінансовою діяльністю виконавчого органу;
- директор підприємства – одноосібний виконавчий орган управління.

До компетенції загальних зборів відноситься зокрема: внесення змін до статуту товариства; прийняття рішення про: анулювання викуплених акцій, про зміну типу товариства; про розміщення акцій; про збільшення статутного капіталу товариства; про зменшення статутного капіталу товариства; про вчинення значних правочинів у випадку, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є його предметом, становить 50 % і більше вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності; визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства; затвердження річного звіту; розподіл

прибутку та збитків та ін. [51].

Наглядова рада є постійно діючим колегіальним представницьким органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, забезпечує ефективність їх інвестицій, сприяє реалізації статутних завдань товариства, розробляє стратегію, спрямовану на підвищення прибутковості та конкурентоспроможності товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та законодавством, контролює та регулює діяльність виконавчого органу. До виключної компетенції наглядової ради належить зокрема: затвердження в межах своєї компетенції положень, якими регулюються питання, пов'язані з діяльністю товариства; прийняття рішення про проведення чергових та позачергових загальних зборів; підготовка проєкту та затвердження порядку денного загальних зборів, проєктів рішень з питань порядку денного, прийняття рішення про дату, місце їх проведення та про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами позачергових зборів загальних зборів; затвердження ринкової вартості майна у випадках, передбачених законодавством та інші компетенції, що визначені статутом ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” [51].

Для перевірки господарсько-фінансової діяльності виконавчого органу товариства, його управлінь, дочірніх підприємств, філій загальними зборами акціонерів може обиратися ревізійна комісія та може залучатися незалежний аудитор. У товаристві утворюється та обирається одноосібний виконавчий орган – директор, який здійснює адміністративно-розпорядче та господарське керівництво його поточною діяльністю, організовує виконання рішень загальних зборів та наглядової ради, представляє товариство у його відносинах з третіми особами в межах повноважень, що визначені статутом.

На ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” постійно відбувається модернізація виробничих процесів та обладнання, що дозволяє забезпечити постійну високу якість молочної продукції. Станом на кінець 2024 року залишкова вартість основних засобів зросла на 8 595 тис. грн, або 2,9 рази у порівнянні з початком року. Зростання відбулося за рахунок оновлення

технологічного обладнання.

Залишкова вартість основних засобів на кінець аналізованого періоду складає 11 522 тис. грн, у т.ч.:

- будівлі та споруди – 920 тис. грн (7,98 %);
- машини та обладнання – 10 425 тис. грн (90,48 %);
- транспортні засоби – 125 тис. грн (1,08 %);
- інші основні засоби – 52 тис. грн (0,45 %).

Протягом 2023-2024 рр. частка будівель та споруд у загальній вартості основних засобів ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” зменшилася з 29,54 % до 7,98 %; частка машин та обладнання зросла з 51,10 % до 90,48 %; частка транспортних засобів зменшилася з 8,93 % до 1,08 %; частка інших основних засобів зменшилася з 10,43 % до 0,45 %.

Середній ступінь зносу основних засобів на кінець 2024 року становить 70,60 %. Усі основні засоби мають виробниче призначення та є власністю ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”.

Статутний капітал підприємства дорівнює 87 567,80 грн та поділений на 1 751 356 штук простих бездокументарних іменних акцій, номінальною вартістю 0,05 грн кожна. Торгівля акціями не здійснюється.

Вартість чистих активів у 2024 році зросла відносно попереднього року на 11 620 тис. грн (63,27 %). Вартість чистих активів підприємства складає 29 985 тис. грн та перевищує розмір скоригованого статутного капіталу (табл. 2.1). Це відповідає вимогам статті 155 п. 3 Цивільного кодексу України.

Таблиця 2.1

Розрахункова вартість чистих активів  
ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                       | 2023      | 2024      |
|------------------------------------------------|-----------|-----------|
| Розрахункова вартість чистих активів, тис. грн | 18 365,00 | 29 985,00 |
| Статутний капітал, тис. грн                    | 88,00     | 88,00     |
| Скоригований статутний капітал, тис. грн       | 88,00     | 88,00     |

Хмельницька маслосирбаза виробляє понад 25 різновидів молочної продукції під торгівельною маркою “Ружа”. Серед них представлені масло солодковершкове, плавлений сир “Янтар”, традиційні сири “Голандський”, “Російський”, “Гауда, Едам” та ін. Також в асортименті компанії присутні ексклюзивні сири, виготовлені за власною рецептурою, а саме: “Ружен”. Гордістю підприємства є крупнопористі сири “Радомер”, “Елітний” та “Мааздам”. Маслозавод виробляє також казеїн, який є багатим джерелом кальцію та фосфору. Весь асортимент продукції можна знайти у торговельних мережах України [45].

У 2024 році обсяг виробництва масла вершкового зменшився відносно попереднього року: у натуральній формі – на 39 т (10,7 %); у грошовій формі – на 2 074,6 тис. грн (6,2 %). При цьому обсяг реалізації масла вершкового зменшився: у натуральній формі – на 41 т (11,2 %); у грошовій формі – на 3 922,8 тис. грн (10,6 %).

Обсяг виробництва сиру твердого зменшився відносно попереднього року: у натуральній формі – на 120 т (14,3 %); у грошовій формі – на 3 564,9 тис. грн (5,8 %). Обсяг реалізації сиру твердого зменшився у натуральній формі – на 88 т (10,6 %); у грошовій формі – на 6 975,50 тис. грн.

Динаміка обсягу виробництва та реалізації основних видів продукції ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” представлена у табл. 2.2-2.3.

Таблиця 2.2

Обсяг виробництва основних видів продукції  
ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Вид продукції  | Обсяг виробництва                            | 2023      | 2024      |
|----------------|----------------------------------------------|-----------|-----------|
| Масло вершкове | у натуральній формі, т                       | 365,00    | 326,00    |
|                | у грошовій формі, тис. грн                   | 33 272,80 | 31 198,20 |
|                | у відсотків до усієї виробленої продукції, % | 32,00     | 32,00     |
| Сир твердий    | у натуральній формі, т                       | 837,00    | 717,00    |
|                | у грошовій формі, тис. грн                   | 61 283,40 | 57 718,50 |
|                | у відсотків до усієї виробленої продукції, % | 62,00     | 61,00     |

Таблиця 2.3

Обсяг реалізації основних видів продукції  
ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Вид продукції  | Обсяг реалізованої продукції                 | 2023      | 2024      |
|----------------|----------------------------------------------|-----------|-----------|
| Масло вершкове | у натуральній формі, т                       | 366,00    | 325,00    |
|                | у грошовій формі, тис. грн                   | 36 969,80 | 33 047,00 |
|                | у відсотків до усієї виробленої продукції, % | 32,00     | 32,00     |
| Сир твердий    | у натуральній формі, т                       | 830,00    | 742,00    |
|                | у грошовій формі, тис. грн                   | 70 921,60 | 63 946,10 |
|                | у відсотків до усієї виробленої продукції, % | 62,00     | 61,00     |

Перевагами продукції ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” є:

- сировина з екологічно чистих регіонів;
- виключно натуральні інгредієнти;
- сучасне технологічне обладнання;
- значний досвід у виготовленні молочної продукції;
- сертифікація за системою контролю та безпеки НАССР (впроваджено систему якості відповідно до ДСТУ ISO 22000);
- зберігання і дозрівання сиру відбувається в австрійській термозбіжній плівці “PREMIUMcheese”.

Кожен етап виробництва сирів та масла проходить під постійним контролем спеціалістів маслозаводу, що дозволяє забезпечити високу якість та відмінний смак продукції.

За всю історію існування, головним принципом роботи ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” було зберігання та розвиток власних традицій, виробляючи смачні та корисні молочні продукти бездоганної якості.

## 2.2. Оцінка майнового стану та джерел фінансування

Одним із найважливіших факторів будь-якої господарської діяльності є структура майна економічного суб’єкта, а ефективність використання цього

майна безпосередньо впливає на кінцевий результат господарювання. Оцінка майнового стану підприємства є складовою системи фінансового аналізу. Від того, яке майно є в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал, та який дохід вони приносять, залежить фінансовий стан і стабільність функціонування підприємства. Аналіз майнового стану передбачає вивчення складу і структури майна підприємства, джерел формування майна, динаміки складових майна та джерел його фінансування.

Загальна характеристика майнового стану підприємства за період 2023-2024 рр. представлена у табл. 2.4. На початок 2023 р. загальна вартість майна ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” складала 19 632,0 тис. грн. У наступні два роки загальна вартість майна щороку зростала, і на кінець 2024 р. складала 32 971,0 тис. грн, що в 1,68 рази (13 339,0 тис. грн) більше, ніж на початок аналізованого періоду.

Таблиця 2.4

## Загальна характеристика майнового стану ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                  | 2023            |                | 2024            |                | Абсолютні відхилення,<br>тис. грн |           | Відносні відхилення, % |        |
|-----------------------------------------------------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------------------------|-----------|------------------------|--------|
|                                                           | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року | 2023                              | 2024      | 2023                   | 2024   |
| Майно підприємства, тис. грн                              | 19 632,00       | 22 592,00      | 22 592,00       | 32 971,00      | 2 960,00                          | 10 379,00 | 15,08                  | 45,94  |
| у т.ч. Необоротні активи                                  | 3 125,00        | 2 927,00       | 2 927,00        | 11 522,00      | -198,00                           | 8 595,00  | -6,34                  | 293,65 |
| Оборотні активи                                           | 16 507,00       | 19 665,00      | 19 665,00       | 21 449,00      | 3 158,00                          | 1 784,00  | 19,13                  | 9,07   |
| Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів | 5,28            | 6,72           | 6,72            | 1,86           | 1,44                              | -4,86     | -                      | -      |

Зростання загальної вартості майна відбувалося як в частині оборотних, так і необоротних активів. Вартість необоротних активів на початок 2023 р. складала 3 125,0 тис. грн. Протягом двох років вартість необоротних активів зросла у 3,69 рази (8 397,0 тис. грн), і на кінець 2024 р. складала 11 522,0 тис. грн. Вартість оборотних активів підприємства на початок 2023 р. складала 16 507,0 тис. грн, і протягом двох років зросла на 29,94 % (4 942,0 тис. грн). На кінець 2024 р. вартість оборотних активів складала 21 449,0 тис. грн.

Протягом аналізованого періоду в структурі майна відбулися суттєві зміни, про що свідчить динаміка коефіцієнта співвідношення оборотних та необоротних активів. Так, на початок 2023 р. показник дорівнював 5,28 – на кожну гривню необоротних активів припадало 5,28 грн оборотних (питома вага необоротних активів складала 15,92 %; оборотних – 84,08 %). Станом на кінець 2024 р. коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів дорівнював 1,86 – на кожну гривню необоротних активів припадало 1,86 грн оборотних (питома вага необоротних активів складала 34,95 %; оборотних – 65,05 %).

Необоротні активи ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” складаються на 100 % з основних засобів. Отже, зростання вартості необоротних активів відбулося за рахунок оновлення технологічного обладнання. Оборотні активи складаються з запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів, витрат майбутніх періодів, інших оборотних активів. Структура оборотних активів представлена у табл. 2.5.

На початок 2023 р. частка запасів складала 79,17 % загальної вартості оборотних активів; частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги – 16,13 %; іншої дебіторської заборгованості – 3,0 %; частка грошей та їх еквівалентів – 1,41 %; інших оборотних активів – 0,3 %.

Протягом 2023-2024 рр. частка запасів щороку зменшувалася, і станом на кінець 2024 р. складала 66,25 %. Частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги протягом двох років зросла до 25,38 %. Частка дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків на кінець

2024р. складала 0,11 %. Частка іншої поточної дебіторської заборгованості у 2023 р. збільшилася до 3,78 %, однак у наступному році зменшилася до 2,55 %. Частка грошових коштів у 2023 р. збільшилася до 7,64 %, у наступному році зменшилася до 5,61 %. Частка витрат майбутніх періодів на кінець 2023 – початок 2024 р. складала 0,17 %. Частка інших оборотних активів на кінець 2024 р. складала 0,11 %.

Динаміка оборотних активів підприємства представлена у табл. 2.6. На початок 2023 р. вартість запасів складала 13 068,0 тис. грн, протягом двох років вартість запасів зросла на 1 141,0 тис. грн (8,73 %). На кінець 2024 р. вартість запасів складала 14 209,0 тис. грн.

Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги на початок 2023 р. складала 2 662,0 тис. грн, і протягом двох років збільшилася на 2 781,0 тис. грн, або у 2,04 рази. Вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на кінець 2024 р. складала 5 443,0 тис. грн. На кінець 2024 р. у підприємства виникла дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків у розмірі 24,0 тис. грн. Інша поточна дебіторська заборгованість на початок 2023 р. складала 495,0 тис. грн, до кінця 2023 р. збільшилася на 249,0 тис. грн (50,3 %), проте у наступному році зменшилася на 198,0 тис. грн (29,61 %). Загальна сума дебіторської заборгованості ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” протягом 2023-2024 рр. збільшилася в 1,90 рази.

Сума грошових коштів та їх еквівалентів на початок 2023 р. складала 232,0 тис. грн, у т.ч.: готівка – 27,0 тис. грн; кошти на банківських рахунках – 205,0 тис. грн. Протягом 2023 р. сума грошових коштів збільшилася у 6,47 рази, і станом на кінець року складала 1 502, 0 тис. грн, у т.ч.: готівка – 263,0 тис. грн; рахунки в банках – 1 239,0 тис. грн. У 2024 р. сума грошових коштів зменшилася на 298,0 тис. грн (19,84 %). На кінець аналізованого періоду грошові кошти та їх еквіваленти склали 1 204,0 тис. грн, у т.ч.: готівка – 132,0 тис. грн; рахунки в банках – 1 072,0 тис. грн.

Витрати майбутніх періодів на кінець 2023 – початок 2024 р. склали

34,0 тис. грн. Інші оборотні активи на початок 2023 р. складали 50,0 тис. грн,

Таблиця 2.5

## Структура оборотних активів ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                         | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Структура, %    |                |                 |                |
|------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|
|                                                                  | 2023                         |                | 2024            |                | 2023            |                | 2024            |                |
|                                                                  | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року |
| Оборотні активи                                                  | 16 507,00                    | 19 665,00      | 19 665,00       | 21 449,00      | 100,00          | 100,00         | 100,00          | 100,00         |
| у т.ч.: Запаси                                                   | 13 068,00                    | 14 019,00      | 14 019,00       | 14 209,00      | 79,17           | 71,29          | 71,29           | 66,25          |
| Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги | 2 662,00                     | 3 366,00       | 3 366,00        | 5 443,00       | 16,13           | 17,12          | 17,12           | 25,38          |
| Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків             |                              |                |                 | 24,00          |                 |                |                 | 0,11           |
| Інша поточна дебіторська заборгованість                          | 495,00                       | 744,00         | 744,00          | 546,00         | 3,00            | 3,78           | 3,78            | 2,55           |
| Гроші та їх еквіваленти                                          | 232,00                       | 1 502,00       | 1 502,00        | 1 204,00       | 1,41            | 7,64           | 7,64            | 5,61           |
| Витрати майбутніх періодів                                       |                              | 34,00          | 34,00           |                |                 | 0,17           | 0,17            |                |
| Інші оборотні активи                                             | 50,00                        |                |                 | 23,00          | 0,30            |                |                 | 0,11           |

Таблиця 2.6

## Динаміка оборотних активів ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                         | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Відхилення (збільшення +, зменшення -) |          |             |         |
|------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|----------------------------------------|----------|-------------|---------|
|                                                                  | 2023                         |                | 2024            |                | абсолютні, тис. грн                    |          | відносні, % |         |
|                                                                  | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | 2023                                   | 2024     | 2023        | 2024    |
| Оборотні активи                                                  | 16 507,00                    | 19 665,00      | 19 665,00       | 21 449,00      | 3 158,00                               | 1 784,00 | 19,13       | 9,07    |
| у т.ч.: Запаси                                                   | 13 068,00                    | 14 019,00      | 14 019,00       | 14 209,00      | 951,00                                 | 190,00   | 7,28        | 1,36    |
| Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги | 2 662,00                     | 3 366,00       | 3 366,00        | 5 443,00       | 704,00                                 | 2 077,00 | 26,45       | 61,71   |
| Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків             |                              |                |                 | 24,00          |                                        | 24,00    | -           | 100,00  |
| Інша поточна дебіторська заборгованість                          | 495,00                       | 744,00         | 744,00          | 546,00         | 249,00                                 | -198,00  | 50,30       | -26,61  |
| Гроші та їх еквіваленти                                          | 232,00                       | 1 502,00       | 1 502,00        | 1 204,00       | 1 270,00                               | -298,00  | 547,41      | -19,84  |
| Витрати майбутніх періодів                                       |                              | 34,00          | 34,00           |                | 34,00                                  | -34,00   | -           | -100,00 |
| Інші оборотні активи                                             | 50,00                        |                |                 | 23,00          | -50,00                                 | 23,00    | -100,00     | 100,00  |

на кінець 2024 р. – 23,0 тис. грн.

Таким чином, зростання загальної вартості оборотних активів протягом 2023-2024 рр. відбулося за рахунок усіх складових, при цьому найшвидшими темпами зростала дебіторська заборгованість.

Важливим аспектом ефективної господарської діяльності підприємства є вибір джерел фінансування. В умовах турбулентних процесів в економіці, підвищеної конкуренції на ринку, підприємства змушені шукати найбільш вигідні джерела фінансування своєї діяльності, а також обирати оптимальну структуру джерел фінансування, що забезпечуватиме фінансову стійкість та автономію підприємства. Джерела фінансування поділяються на власні та залучені. Власними фінансовими ресурсами є статутний капітал, доходи від емісії простих акцій, амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток, продаж активів тощо. Залученими фінансовими ресурсами є довгострокові та короткострокові кредити банків, розміщення облігацій, лізинг, спеціальні фонди та програми, комерційні кредити.

Структура джерел фінансування ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” за 2023-2024 рр. представлена у табл. 2.7.

Власний капітал на початок 2023 р. складав 79 % джерел фінансування. Протягом наступних двох років частка власного капіталу зросла до 90,94 %. Довгострокових зобов’язань протягом аналізованого періоду підприємство не мало, частка поточних зобов’язань зменшилася з 21 % до 9,06 %. Станом на початок 2023 р. коефіцієнт співвідношення власних та залучених джерел фінансування дорівнював 3,76 – у розрахунку на кожен гривню поточних зобов’язань припадало 3,76 грн власного капіталу. Протягом 2023-2024 рр. значення коефіцієнта зросло до 10,04 – на кінець 2024 р. на кожен гривню поточних зобов’язань припадало 10,04 грн власного капіталу.

Динаміка джерел фінансування підприємства представлена у табл. 2.8. Протягом аналізованого періоду розмір власного капіталу щороку зростала і за два роки збільшилася на 14 476,0 тис. грн, тобто майже вдвічі (1,93 рази). Розмір власного капіталу на кінець 2024 р. складав 29 985,0 тис. грн.

Таблиця 2.7

## Структура джерел фінансування ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                                 | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Структура, %    |                |                 |                |
|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|
|                                                                          | 2023                         |                | 2024            |                | 2023            |                | 2024            |                |
|                                                                          | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року |
| Джерела фінансування підприємства                                        | 19 632,00                    | 22 592,00      | 22 592,00       | 32 971,00      | 100,00          | 100,00         | 100,00          | 100,00         |
| у т.ч.: Власний капітал                                                  | 15 509,00                    | 18 365,00      | 18 365,00       | 29 985,00      | 79,00           | 81,29          | 81,29           | 90,94          |
| Поточні зобов'язання і забезпечення                                      | 4 123,00                     | 4 227,00       | 4 227,00        | 2 986,00       | 21,00           | 18,71          | 18,71           | 9,06           |
| Коефіцієнт співвідношення власних та залучених джерел фінансування майна | 3,76                         | 4,34           | 4,34            | 10,04          | -               | -              | -               | -              |

Таблиця 2.8

## Динаміка джерел фінансування ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                                 | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Відхилення (збільшення +, зменшення -) |           |             |        |
|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|----------------------------------------|-----------|-------------|--------|
|                                                                          | 2023                         |                | 2024            |                | абсолютні, тис. грн                    |           | відносні, % |        |
|                                                                          | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | 2023                                   | 2024      | 2023        | 2024   |
| Джерела фінансування підприємства                                        | 19 632,00                    | 22 592,00      | 22 592,00       | 32 971,00      | 2 960,00                               | 10 379,00 | 15,08       | 45,94  |
| у т.ч.: Власний капітал                                                  | 15 509,00                    | 18 365,00      | 18 365,00       | 29 985,00      | 2 856,00                               | 11 620,00 | 18,42       | 63,27  |
| Поточні зобов'язання і забезпечення                                      | 4 123,00                     | 4 227,00       | 4 227,00        | 2 986,00       | 104,00                                 | -1 241,00 | 2,52        | -29,36 |
| Коефіцієнт співвідношення власних та залучених джерел фінансування майна | 3,76                         | 4,34           | 4,34            | 10,04          | 0,58                                   | 5,70      | 15,50       | 131,13 |

Розмір поточних зобов'язань на початок 2023 р. складав 4 123,0 тис. грн, до кінця року збільшився на 104,0 тис. грн (2,52 %), однак впродовж 2024 р. зменшився на 1 241,0 тис. грн (29,36 %).

Структура власного капіталу підприємства представлена у табл. 2.9. На початок 2023 р. власні джерела фінансування на 71,85 % склалися з суми нерозподіленого прибутку. Протягом 2023-2024 рр. частка нерозподіленого прибутку ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” зменшилася до 55,0 %. Капітал у дооцінках на початок 2023 р. складав 24,7 % власних джерел фінансування. Протягом 2023-2024 рр. частка капіталу у дооцінках збільшилася до 43,22 %. Частка додаткового капіталу протягом аналізованого періоду зменшилася з 2,62 % до 1,36 %, частка зареєстрованого (пайового) капіталу зменшилася з 0,57 % до 0,29 %, частка резервного капіталу – з 0,26 % до 0,13 %.

Динаміка власного капіталу представлена у табл. 2.10. Нерозподілений прибуток станом на початок 2023 р. складав 11 143,0 тис. грн, протягом 2023-2024 рр. збільшився на 5 348,0 тис. грн (47,99 %). Станом на кінець 2024 р. нерозподілений прибуток дорівнював 16 491,0 тис. грн. Капітал у дооцінках збільшився на 9 128,0 тис. грн, або у 3,38 рази. Розмір додаткового капіталу, зареєстрованого (пайового) та резервного капіталу протягом аналізованого періоду залишався незмінним.

Зареєстрований (пайовий) капітал поділений на 1 751 356 штук простих бездокументарних іменних акцій, номінальною вартістю 0,05 грн кожна. Додатковий капітал ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” дорівнює 407,0 тис. грн, резервний капітал – 40,0 тис. грн.

Таким чином, зростання власних джерел фінансування підприємства відбулося за рахунок отриманого чистого прибутку та збільшення капіталу у дооцінках.

Структура зобов'язань наведена у табл. 2.11. Станом на початок 2023 р. 37,40 % поточних зобов'язань ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” складала кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, на кінець 2024 р. її частка зросла до 48,49 %. Поточні забезпечення на початок аналізованого

Таблиця 2.9

## Структура власного капіталу ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                    | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Структура, %    |                |                 |                |
|---------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|
|                                             | 2023                         |                | 2024            |                | 2023            |                | 2024            |                |
|                                             | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року |
| Власний капітал підприємства                | 15 509,00                    | 18 365,00      | 18 365,00       | 29 985,00      | 100,00          | 100,00         | 100,00          | 100,00         |
| Зареєстрований (пайовий) капітал            | 88,00                        | 88,00          | 88,00           | 88,00          | 0,57            | 0,48           | 0,48            | 0,29           |
| Капітал у дооцінках                         | 3 831,00                     | 3 831,00       | 3 831,00        | 12 959,00      | 24,70           | 20,86          | 20,86           | 43,22          |
| Додатковий капітал                          | 407,00                       | 407,00         | 407,00          | 407,00         | 2,62            | 2,22           | 2,22            | 1,36           |
| Резервний капітал                           | 40,00                        | 40,00          | 40,00           | 40,00          | 0,26            | 0,22           | 0,22            | 0,13           |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 11 143,00                    | 13 999,00      | 13 999,00       | 16 491,00      | 71,85           | 76,23          | 76,23           | 55,00          |

Таблиця 2.10

## Динаміка власного капіталу ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                    | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Відхилення (збільшення +, зменшення -) |           |             |        |
|---------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|----------------------------------------|-----------|-------------|--------|
|                                             | 2023                         |                | 2024            |                | абсолютні, тис. грн                    |           | відносні, % |        |
|                                             | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | 2023                                   | 2024      | 2023        | 2024   |
| Власний капітал підприємства                | 15 509,00                    | 18 365,00      | 18 365,00       | 29 985,00      | 2 856,00                               | 11 620,00 | 18,42       | 63,27  |
| Зареєстрований (пайовий) капітал            | 88,00                        | 88,00          | 88,00           | 88,00          |                                        |           |             |        |
| Капітал у дооцінках                         | 3 831,00                     | 3 831,00       | 3 831,00        | 12 959,00      |                                        | 9 128,00  |             | 238,27 |
| Додатковий капітал                          | 407,00                       | 407,00         | 407,00          | 407,00         |                                        |           |             |        |
| Резервний капітал                           | 40,00                        | 40,00          | 40,00           | 40,00          |                                        |           |             |        |
| Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) | 11 143,00                    | 13 999,00      | 13 999,00       | 16 491,00      | 2 856,00                               | 2 492,00  | 25,63       | 17,80  |

періоду складала 16,54 % залучених джерел фінансування, станом на кінець 2024 р. частка поточних забезпечень складала 20,19 %. Частка поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати зросла з 11,28 % до 15,17 %. Частка поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування збільшилася з 2,84 % до 3,68 %.

Короткострокові кредити банків на початок 2023 р. складала 12,03 % поточних зобов'язань, на кінець 2023 – початок 2024 р. – 23,66%. Станом на кінець 2024 р. короткострокові кредити банків у структурі залучених джерел фінансування підприємства відсутні.

Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги на початок 2023 р. складала 4,49 %, на кінець 2024 р. – 4,29 % залучених джерел фінансування. Частка інших поточних зобов'язань станом на початок 2023 р. складала 15,43 %, на кінець 2024 р. – 8,17 %.

Таким чином, протягом 2023-2024 рр. у структурі поточних зобов'язань відбулися суттєві зміни, а саме: збільшилася частка поточної кредиторської заборгованості, переважно за розрахунками з бюджетом; зменшилася частка кредитних коштів.

Динаміка поточних зобов'язань представлена у табл. 2.12. На початок 2023 р. короткострокові кредити банків складала 496,0 тис. грн, протягом року їх сума збільшилася до 1 000,0 тис. грн, тобто більше ніж вдвічі. Станом на кінець 2024 р. банківські кредити в джерелах фінансування були відсутні. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги на початок 2023 р. складала 185,0 тис. грн, протягом 2023-2024 рр. її сума зменшилася до 128,0 тис. грн. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом протягом двох років зменшилася з 1 542,0 тис. грн до 1 448,0 тис. грн, тобто на 6,1 %. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування зменшилася у 2023 р. на 12,0 тис. грн (10,26 %), але у 2024 р. зросла на 5,0 тис. грн (4,76 %). На кінець аналізованого періоду розмір цієї заборгованості складав 110,0 тис. грн. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці у 2023 р. зросла на 52,0 тис. (11,18 %), однак

Таблиця 2.11

## Структура зобов'язань ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                           | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Структура, %    |                |                 |                |
|--------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|-----------------|----------------|
|                                                                    | 2023                         |                | 2024            |                | 2023            |                | 2024            |                |
|                                                                    | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року | на початок року | на кінець року |
| Зобов'язання підприємства                                          | 4 123,00                     | 4 227,00       | 4 227,00        | 2 986,00       | 100,00          | 100,00         | 100,00          | 100,00         |
| у т.ч.: Короткострокові кредити банків                             | 496,00                       | 1 000,00       | 1 000,00        |                | 12,03           | 23,66          | 23,66           |                |
| Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги     | 185,00                       | 170,00         | 170,00          | 128,00         | 4,49            | 4,02           | 4,02            | 4,29           |
| Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом     | 1 542,00                     | 1 500,00       | 1 500,00        | 1 448,00       | 37,40           | 35,49          | 35,49           | 48,49          |
| Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування | 117,00                       | 105,00         | 105,00          | 110,00         | 2,84            | 2,48           | 2,48            | 3,68           |
| Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці | 465,00                       | 517,00         | 517,00          | 453,00         | 11,28           | 12,23          | 12,23           | 15,17          |
| Поточні забезпечення                                               | 682,00                       | 774,00         | 774,00          | 603,00         | 16,54           | 18,31          | 18,31           | 20,19          |
| Інші поточні зобов'язання                                          | 636,00                       | 161,00         | 161,00          | 244,00         | 15,43           | 3,81           | 3,81            | 8,17           |

Таблиця 2.12

## Динаміка зобов'язань ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                           | Абсолютні значення, тис. грн |                |                 |                | Відхилення (збільшення +, зменшення -) |           |             |         |
|--------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|----------------|----------------------------------------|-----------|-------------|---------|
|                                                                    | 2023                         |                | 2024            |                | абсолютні, тис. грн                    |           | відносні, % |         |
|                                                                    | на початок року              | на кінець року | на початок року | на кінець року | 2023                                   | 2024      | 2023        | 2024    |
| Зобов'язання підприємства                                          | 4 123,00                     | 4 227,00       | 4 227,00        | 2 986,00       | 579,00                                 | -1 324,00 | 16,60       | -32,56  |
| у т.ч.: Короткострокові кредити банків                             | 496,00                       | 1 000,00       | 1 000,00        |                | 504,00                                 | -1 000,00 | 101,61      | -100,00 |
| Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги     | 185,00                       | 170,00         | 170,00          | 128,00         | -15,00                                 | -42,00    | -8,11       | -24,71  |
| Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом     | 1 542,00                     | 1 500,00       | 1 500,00        | 1 448,00       | -42,00                                 | -52,00    | -2,72       | -3,47   |
| Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування | 117,00                       | 105,00         | 105,00          | 110,00         | -12,00                                 | 5,00      | -10,26      | 4,76    |
| Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці | 465,00                       | 517,00         | 517,00          | 453,00         | 52,00                                  | -64,00    | 11,18       | -12,38  |
| Поточні забезпечення                                               | 682,00                       | 774,00         | 774,00          | 603,00         | 92,00                                  | -171,00   | 13,49       | -22,09  |
| Інші поточні зобов'язання                                          | 636,00                       | 161,00         | 161,00          | 244,00         | -475,00                                | 83,00     | -74,69      | 51,55   |

у 2024 р. зменшилася на 64,0 тис. грн (12,38 %). Розмір цієї заборгованості на кінець 2024 р. складав 453,0 тис. грн. Поточні забезпечення протягом 2023 р. зросли на 92,0 тис. грн (13,49 %), але у 2024 р. зменшилися на 171,0 тис. грн (22,09 %). На кінець 2024 р. сума поточних забезпечень дорівнювала 603,0 тис. грн. Інші поточні зобов'язання на початок 2023 р. складали 636,0 тис. грн, протягом року їх сума зменшилася до 161,0 тис. грн, однак у наступному 2024 р. зросла до 244,0 тис. грн.

Таким чином, протягом аналізованого періоду поточні зобов'язання ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” зменшилися за усіма складовими. Станом на кінець 2024 р. майже половину поточних зобов'язань складала поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом.

### **2.3. Аналіз фінансових коефіцієнтів**

Аналіз фінансових коефіцієнтів (RatioAnalysis) здійснюється за даними фінансової звітності підприємства та дозволяє оцінити: фінансову структуру (майновий стан) підприємства, достатність капіталу для поточної діяльності й довгострокових інвестицій; структуру капіталу та можливість погашення довгострокових зобов'язань перед третіми особами; ліквідність компанії; тенденції розвитку компанії; ризик банкрутства; ділову активність компанії та інші важливі аспекти, що характеризують її стан. Аналіз фінансових коефіцієнтів ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” включає:

- аналіз ліквідності;
- аналіз платоспроможності;
- аналіз ділової активності;
- аналіз рентабельності.

Результати розрахунку цих груп фінансових коефіцієнтів представлені у табл. 2.13.

Коефіцієнт поточної ліквідності протягом 2023-2024 рр. збільшився з

4,33 до 5,70. Фактичні значення показника перевищують верхню граничну межу (3,0) нормативних значень, що свідчить про високий рівень ліквідності підприємства: на кожну гривню зобов'язань підприємства припадає 5,7 грн оборотних активів. Коефіцієнт швидкої ліквідності збільшився з 1,09 до 1,79. Фактичні значення показника також значно перевищують нормативні (1,0). Коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився з 0,21 до 0,38 – у 2024 р. підприємство, у разі необхідності, було здатне негайно погасити до 38 % власних поточних зобов'язань. Розмір чистого оборотного капіталу протягом 2023-2024 рр. збільшився на 3 039,5 тис. грн (21,85 %).

Фактичне значення коефіцієнта платоспроможності (автономії) більше за нормативне (0,4-0,6) та протягом аналізованого періоду збільшилося з 0,80 до 0,87. Таким чином, фінансові ризики у підприємства відсутні, воно здатне профінансувати близько 87 % активів за рахунок власного капіталу.

Значення коефіцієнта фінансування протягом 2023-2024 р. перевищує верхню граничну межу (1,5) нормативних значень, що свідчить про високий рівень фінансової стійкості підприємства та його спроможність відповідати за своїми зобов'язаннями у середньо- та довгостроковій перспективі.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами збільшився з 0,77 до 0,82 – це означає, що у 2024 р. ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” здатне профінансувати 82 % своїх оборотних активів за рахунок власного капіталу. Фактичні значення показника перевищують нормативне, що вказує на фінансову стійкість підприємства і здатність проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу зменшився з 0,82 до 0,70, проте фактичні значення показника перевищують нормативне (0,1) і свідчать про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Коефіцієнт оборотності активів (ресурсовіддачі) зменшився з 5,42 до 3,81, що свідчить про зниження ефективності використання активів протягом

2023-2024 рр.: якщо у 2023 р. підприємство отримало 5,42 грн виручки від реалізації продукції у розрахунку на 1 грн активів, то у 2024 р. – 3,81 грн. Зниження показника пов'язане, перш за все, зі зменшенням розміру чистого доходу від реалізації продукції.

Таблиця 2.13

## Фінансові коефіцієнти ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                                                  | 2023      | 2024      | Динаміка<br>(збільшення +,<br>зменшення -) |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-----------|--------------------------------------------|
| Показники ліквідності                                                                     |           |           |                                            |
| Коефіцієнт поточної ліквідності                                                           | 4,33      | 5,70      | 1,37                                       |
| Коефіцієнт швидкої ліквідності                                                            | 1,09      | 1,79      | 0,70                                       |
| Коефіцієнт абсолютної ліквідності                                                         | 0,21      | 0,38      | 0,17                                       |
| Чистий оборотний капітал, тис. грн                                                        | 13 911,00 | 16 950,50 | 3 039,50                                   |
| Показники платоспроможності                                                               |           |           |                                            |
| Коефіцієнт платоспроможності (автономії)                                                  | 0,80      | 0,87      | 0,07                                       |
| Коефіцієнт фінансування                                                                   | 4,06      | 6,70      | 2,65                                       |
| Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами                                    | 0,77      | 0,82      | 0,06                                       |
| Коефіцієнт маневреності власного капіталу                                                 | 0,82      | 0,70      | -0,12                                      |
| Показники ділової активності                                                              |           |           |                                            |
| Коефіцієнт оборотності активів                                                            | 5,42      | 3,81      | -1,61                                      |
| Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості                                       | 39,81     | 41,24     | 1,43                                       |
| Строк погашення кредиторської заборгованості підприємством, днів                          | 10        | 9         | -1,00                                      |
| Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) | 37,98     | 24,02     | -13,96                                     |
| Строк погашення дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги), днів  | 10        | 16        | 6,00                                       |
| Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів                                               | 7,53      | 6,81      | -0,72                                      |
| Фондовіддача                                                                              | 37,83     | 14,64     | -23,18                                     |
| Коефіцієнт віддачі власного капіталу                                                      | 6,76      | 4,38      | -2,38                                      |
| Показники рентабельності                                                                  |           |           |                                            |
| Рентабельність активів за чистим прибутком                                                | 13,53     | 5,33      | -8,20                                      |
| Рентабельність власного капіталу                                                          | 16,86     | 6,12      | -10,74                                     |
| Рентабельність виробничих фондів                                                          | 17,24     | 6,94      | -10,30                                     |

|                                                                               |      |      |       |
|-------------------------------------------------------------------------------|------|------|-------|
| Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності | 3,27 | 1,76 | -1,51 |
|-------------------------------------------------------------------------------|------|------|-------|

Продовження таблиці 2.13

|                                                           |        |        |       |
|-----------------------------------------------------------|--------|--------|-------|
| Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком | 2,50   | 1,40   | -1,10 |
| Коефіцієнт реінвестування                                 | 100,00 | 168,38 | 68,38 |
| Коефіцієнт стійкості економічного зростання               | 16,86  | 10,31  | -6,55 |
| Період окупності активів, років                           | 7,39   | 18,77  | 11,38 |
| Період окупності власного капіталу, років                 | 5,93   | 16,33  | 10,40 |

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості протягом 2023-2024 рр. збільшився з 39,81 до 41,24, при цьому середній строк погашення кредиторської заборгованості зменшилася з 10 до 9 днів. Отже, підприємство покращило свою платіжну дисципліну.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився з 37,98 до 24,02. Середній строк погашення дебіторської заборгованості збільшився з 10 до 16 днів. Отже, показники оборотності дебіторської заборгованості за 2023-2024 рр. погіршилися, що вказує на зниження ефективності управління заборгованістю клієнтів та інших дебіторів підприємства.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів зменшився з 7,53 до 6,81, що свідчить про зниження ефективності управління запасами підприємства. Слід зауважити, що у структурі запасів підприємства зросла частка готової продукції – з 55,52 % до 63,42 %, що свідчить також про проблеми зі збутом.

Показник фондівдачі знизився у 2,58 рази: з 37,83 до 14,64. Зниження рівня фондівдачі свідчить про неефективне використання основних засобів підприємства у 2024 р.

Коефіцієнт віддачі власного капіталу знизився з 6,76 до 4,38. У 2024 р. у розрахунку на 1 грн власного капіталу ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” в середньому отримало 4,38 грн чистого доходу від реалізації продукції, що на 35,25 % менше, ніж у 2023 р.

У зв’язку зі зменшенням розміру чистого прибутку у 2024 р. показники рентабельності зменшилися. Різниця між показниками рентабельності активів

та рентабельності власного капіталу скоротилася, що є наслідком збільшення частки власних джерел фінансування. Коефіцієнт реінвестування за 2024 р. дорівнює 168,38 %. Це означає, що отриманий чистий прибуток є не єдиним фактором, що призвів до збільшення власного капіталу. Коефіцієнт стійкості економічного зростання зменшився з 16,86 до 10,31. Така динаміка свідчить про зниження потенціалу підприємства і уповільнення зростання. Тривалість періоду окупності активів та власного капіталу збільшилися відповідно у 2,54 та 2,75.

## **Висновки до розділу 2**

Приватне акціонерне товариство “Хмельницька маслосирбаза” здійснює переробку молока, виробництво масла і сиру. Підприємство виробляє понад 25 різновидів молочної продукції під торгівельною маркою “Ружа”. Серед них представлені масло солодко вершкове, сир плавлений, традиційні сири та ін. Весь асортимент продукції реалізується через торгівельні мережі України. У 2024 р. обсяг виробництва й реалізації продукції підприємства зменшився, внаслідок чого чистий дохід скоротився на 7,58 % у порівнянні з попереднім роком. Вартість чистих активів у 2024 р. зросла на 11 620 тис. грн (63,27 %).

Вартість майна ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” впродовж 2023-2024 рр. зросла як в частині оборотних, так і необоротних активів. Зростання вартості необоротних активів відбулося за рахунок оновлення технологічного обладнання. Зростання загальної вартості оборотних активів відбулося за рахунок усіх складових, однак найшвидшими темпами зростала дебіторська заборгованість. Частка власного капіталу у структурі джерел фінансування зросла з 79 % до 90,94 %, водночас частка поточних зобов’язань зменшилася з 21 % до 9,06 %. Зростання власних джерел фінансування підприємства відбулося за рахунок отриманого чистого прибутку та збільшення капіталу у дооцінках. Поточні зобов’язання зменшилися за усіма складовими, однак у їх структурі значно зросла питома вага поточної кредиторської заборгованості

за розрахунками з бюджетом.

Ліквідність підприємства протягом 2023-2024 рр. зросла, значення усіх показників ліквідності перевищують нормативні. Розмір чистого оборотного капіталу збільшився на 21,85 %. Платоспроможність підприємства зросла, фінансові ризики відсутні, воно здатне профінансувати близько 87 % активів за рахунок власного капіталу. Підприємство має високий рівень фінансової стійкості та спроможне відповідати за своїми зобов'язаннями у середньо- й довгостроковій перспективі, здатне проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування. Маневреність власного капіталу у 2024 р. дещо знизилася, однак власних фінансових ресурсів достатньо для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Попри високий рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, частина показників ділової активності погіршилися. Знизилася ефективність використання активів, погіршилася ефективність управління заборгованістю клієнтів та інших дебіторів (політика комерційного кредитування), знизилася оборотність матеріальних запасів, фондівіддача й віддача власного капіталу. Водночас зросла платіжна дисципліна підприємства. Зниження показників ділової активності пов'язане, перш за все, зі зменшенням розміру чистого доходу від реалізації продукції.

У зв'язку зі зменшенням розміру чистого прибутку у 2024 р. показники рентабельності зменшилися. Коефіцієнт реінвестування за 2024 р. свідчить про те, що отриманий чистий прибуток є не єдиним фактором, що призвів до збільшення розміру власного капіталу. Впродовж останнього року потенціал підприємства зменшився, темп зростання уповільнився. Тривалість періоду окупності активів та власного капіталу збільшилися.

### **3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

#### **3.1. Динаміка ділової активності вітчизняних підприємств з перероблення молока, виробництво масла та сиру**

Важливим завданням молокопереробної галузі України є забезпечення внутрішньої потреби країни молочною продукцією за рахунок нарощування обсягів виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах певної кондиції, збільшення інноваційного технологічного обладнання для глибокої переробки молочної сировини та виходу більш різноманітного асортименту продукції, експорту та відмови від ввезення імпортних молочних продуктів та їх замінників для внутрішніх потреб, з метою уникнення фальсифікації та демпінгування вітчизняної харчової промисловості.

За даними досліджень [25, с. 63], впродовж останніх років в Україні спостерігається: скорочення поголів'я великої рогатої худоби – основного постачальника молочної сировини; зменшення обсягу виробництва молока усіх видів; покращення якості молока, закупленого на переробку. Повноцінне функціонування ринку молока і молочної продукції залежить від кількості виробленої натуральної сировини, переробленої кінцевої продукції, доходів і потреб споживачів.

Процес переробки молока характеризується певними особливостями, які пов'язані з властивостями молочної сировини: транспортабельність на невеликій відстані, непридатність до тривалого зберігання [24; 25]. Обмежені можливості сільськогосподарських підприємств стосовно забезпечення відповідної технології виробництва вимогам чинних нормативно-правових стандартів якості призводять до зниження якості (зменшення гатунковості) молока, що негативно впливає на закупівельні ціни і відповідно на показники ефективності діяльності виробників та переробників.

Протягом 2020-2024 рр. кількість суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності 10.51 "Перероблення молока, виробництво масла та

сиру” щороку зростала, однак темп зростання у 2023-2024 рр. сповільнився (рис. 3.1). За даними Державної служби статистики, станом на 2024 р. було офіційно зареєстровано 632 суб’єкта господарювання, що спеціалізувалися на переробленні молока, виробництві масла та сиру.

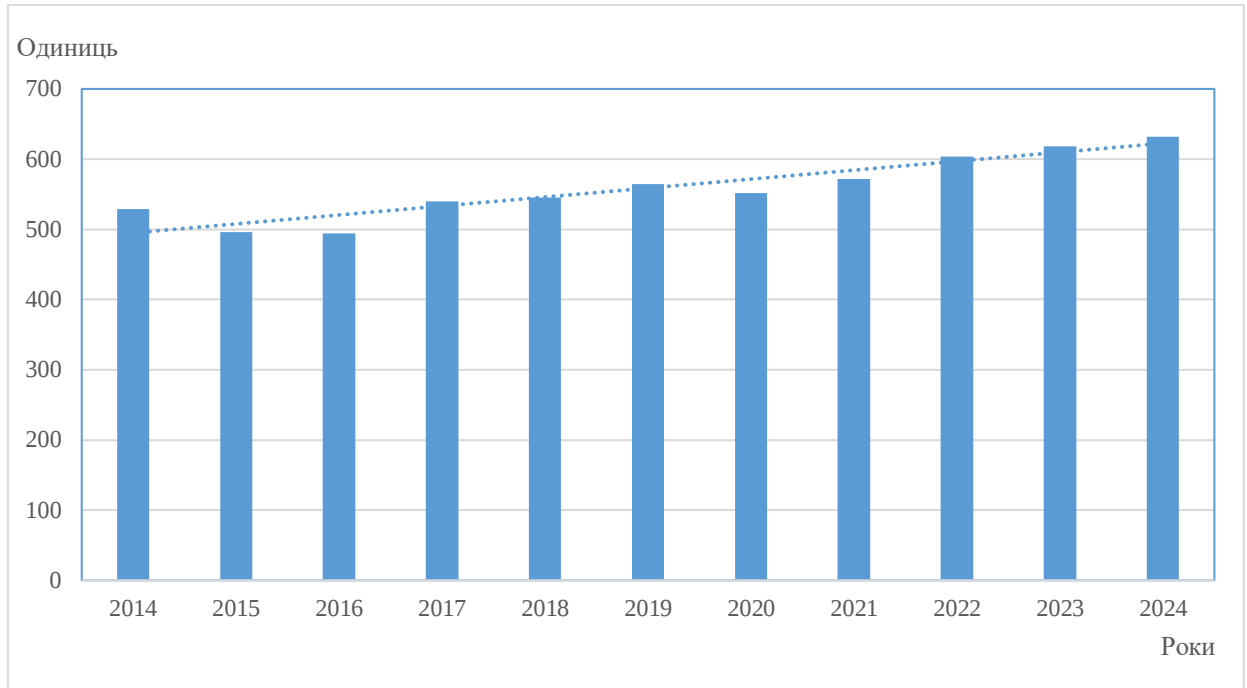


Рис. 3.1. Кількість суб’єктів господарювання за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

Протягом аналізованого періоду у загальній кількості підприємств виду діяльності суттєво зросла частка суб’єктів малого підприємництва (табл. 3.1). У 2014 р. частка малих підприємств складала 65,5 % від загальної кількості, у 2024 р. – 81,2 %. Водночас частка середніх підприємств зменшилася з 31,8 % (станом на 2014 р.) до 17,2 % (станом на 2024 р.). Частка суб’єктів великого підприємництва протягом 2021-2024 рр. коливалася на рівні 1,5-1,8 %.

Також слід відмітити тенденцію до зростання частки фізичних осіб-підприємців у загальній кількості суб’єктів господарювання, що здійснюють перероблення молока, виробництво масла та сиру. У 2024 р. частка фізичних осіб-підприємців складала 24,95 %, у 2024 р. – 43,2 % (табл. 3.2).

Таблиця 3.1

Частка діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва  
за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”  
(% до загальної кількості)

| Показник                           | 2014  | 2015  | 2016  | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  | 2024  |
|------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Суб'єкти великого підприємництва   | 1,70  | 3,60  | 4,30  | 4,30  | 1,50  | 1,20  | 0,90  | 1,60  | 1,50  | 1,80  | 1,60  |
| Суб'єкти середнього підприємництва | 31,80 | 29,70 | 27,50 | 22,00 | 22,20 | 20,90 | 21,70 | 21,50 | 19,70 | 18,80 | 17,20 |
| Суб'єкти малого підприємництва     | 66,50 | 66,70 | 68,20 | 73,70 | 76,30 | 77,90 | 77,40 | 76,90 | 78,80 | 79,40 | 81,20 |
| з них суб'єкти мікропідприємництва | 53,70 | 53,20 | 51,80 | 58,10 | 63,10 | 65,60 | 65,90 | 64,70 | 65,70 | 65,50 | 69,50 |

Таблиця 3.2

Частка фізичних осіб – підприємців у загальній кількості суб'єктів господарювання  
за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

| Показник                                          | 2014   | 2015  | 2016   | 2017   | 2018   | 2019   | 2020   | 2021   | 2022   | 2023   | 2024   |
|---------------------------------------------------|--------|-------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Кількість фізичних осіб – підприємців, одиниць    | 132,00 | 96,00 | 109,00 | 114,00 | 183,00 | 206,00 | 225,00 | 225,00 | 237,00 | 241,00 | 273,00 |
| % до загальної кількості суб'єктів господарювання | 24,95  | 19,35 | 22,06  | 21,11  | 33,58  | 36,52  | 40,76  | 39,34  | 39,24  | 39,00  | 43,20  |

Кількість найманих працівників підприємств протягом 2014-2024 рр. мала негативну динаміку, і скоротилася на 17 707 осіб (29,51 %). Станом на 2024 р. за видом діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру” кількість найманих працівників складала 42 292 особи. Протягом 2019-2021 рр. темп скорочення кількості найманих працівників уповільнився, але у 2022-2024 рр. прискорився (рис. 3.2).

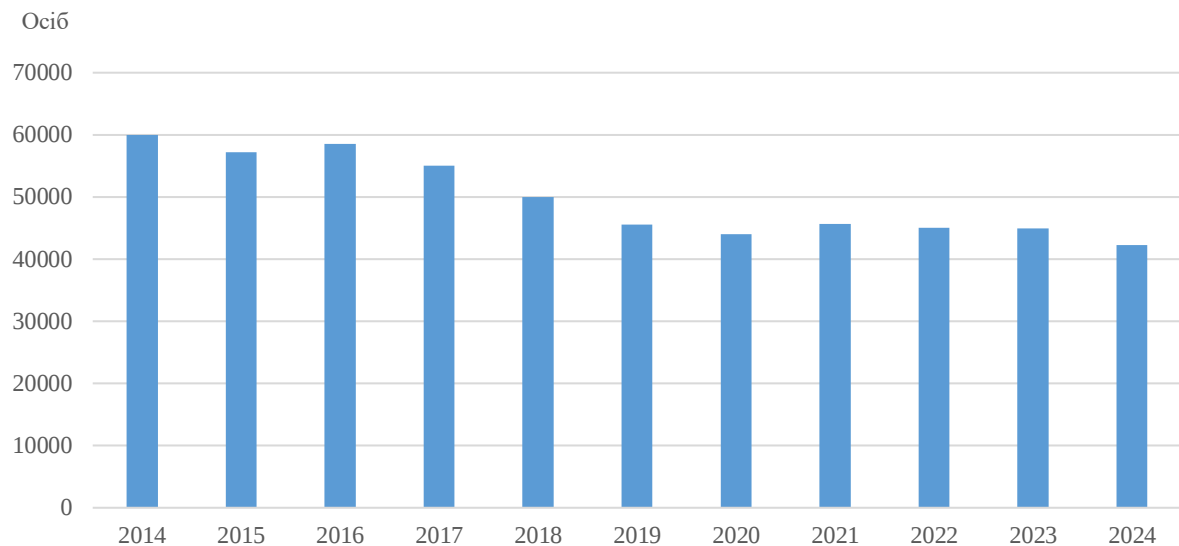


Рис. 3.2. Кількість найманих працівників за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

Показник кількості зайнятих працівників протягом 2014-2024 рр. мав подібну негативну динаміку: за 11 років кількість зайнятих скоротилася на 17 563 осіб (29,18 %). Кількість зайнятих працівників перевищує кількість найманих, оскільки крім штатних та позаштатних (працюючих за договорами і за сумісництвом) працівників включає також неоплачуваних (власників, засновників та членів їх родин) працівників підприємств (рис. 3.3).

Загальний обсяг реалізованої продукції підприємств з перероблення молока, виробництво масла та сиру протягом аналізованого періоду щороку зростав. У 2024 р. в цілому за видом діяльності було реалізовано продукції на 67 943 347,80 тис. грн, що у 2,75 рази більше, ніж у 2014 р. (рис. 3.4).

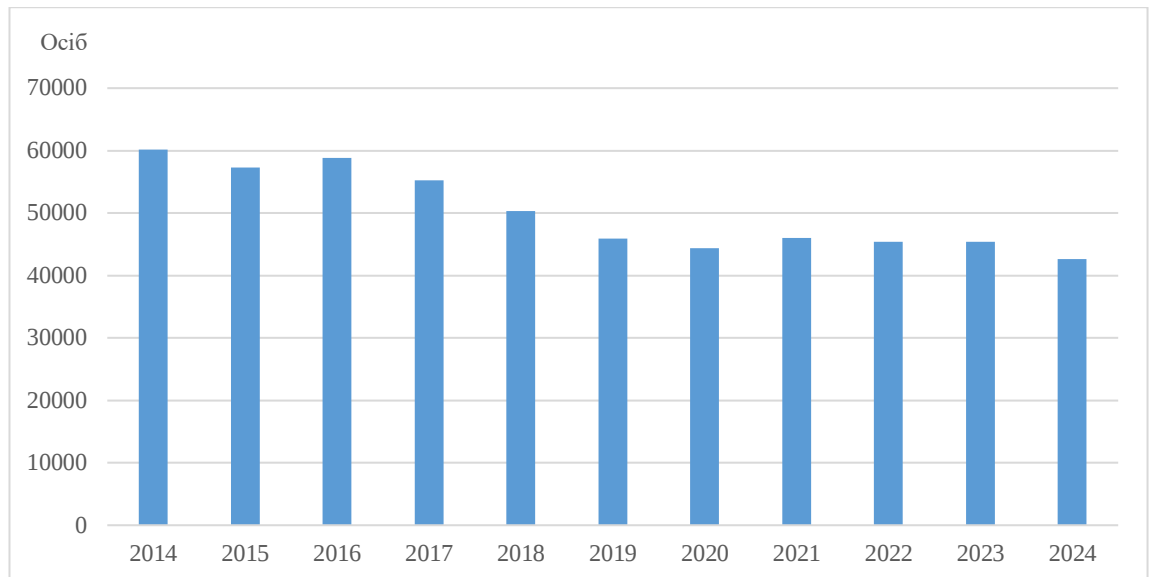


Рис. 3.3. Кількість зайнятих працівників за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

Чистий фінансовий результат за видом діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру” протягом 2014-2024 рр. мав нестабільну динаміку (рис. 3.5). У 2014-2015 рр. чистим фінансовим результатом був збиток, у 2016 р. в цілому за видом діяльності був зафіксований прибуток у розмірі 817 881,6 тис. грн, але протягом наступних трьох років відбувалося погіршення фінансових результатів. Станом на 2019 р. розмір чистого збитку досягнув найбільшого значення за весь аналізований період у складав - 2 037 236,2 тис. грн. Протягом наступних чотирьох років спостерігалось покращення фінансових результатів, у на 2023 р. розмір чистого прибутку складав 1 627 477,2 тис. грн. Чистий прибуток за 2024 р. складав 168 038,0 тис. грн, що майже у 10 разів менше у порівнянні з попереднім роком.

Частка прибуткових підприємств за видом діяльності протягом 2019-2021 рр. стабільно зростала, і у 2021 р. була найбільшою за весь аналізований період – майже 73 %. Протягом 2022-2024 рр. частка прибуткових суб’єктів господарювання скорчувалася, натомість частка збиткових зростала.

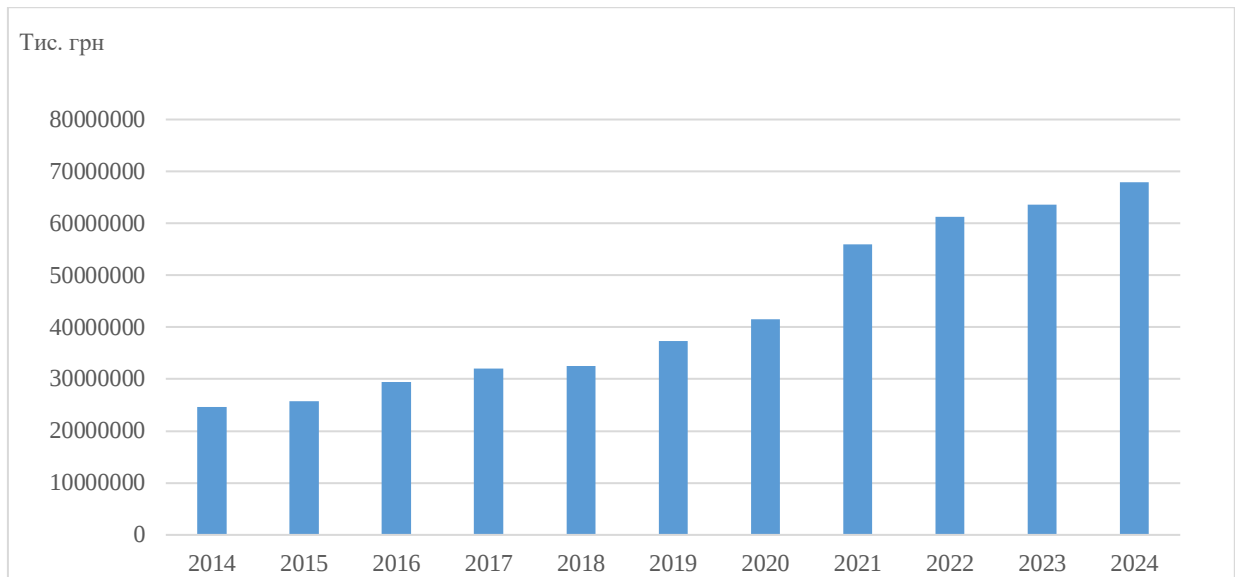


Рис. 3.4. Обсяг реалізованої продукції за видом економічної діяльності  
10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

Показники рентабельності операційної та всієї діяльності підприємств протягом 2014-2016 рр. покращувалися: у 2014 р. рентабельність операційної діяльності дорівнювала -0,50 %, рентабельність всієї діяльності – -3,60 %; у 2016 р. показник рентабельності операційної діяльності досяг рівня 6,56 %, рентабельності всієї діяльності – 2,63 %. У 2016 р. показники рентабельності були найвищими за весь досліджуваний період (рис. 3.6). Впродовж 2017-2019 рр. показники рентабельності за видом діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру” погіршувалися, і станом на 2019 р. були найгіршими: рентабельність операційної діяльності складала 1,11 %; всієї діяльності - -4,82 %. Протягом 2020-2023рр. показники рентабельності за видом діяльності зростали, але у 2024 р. знову погіршилися: рентабельність операційної діяльності знизилася до 3,07 %; рентабельність всієї діяльності – до 0,23 %.

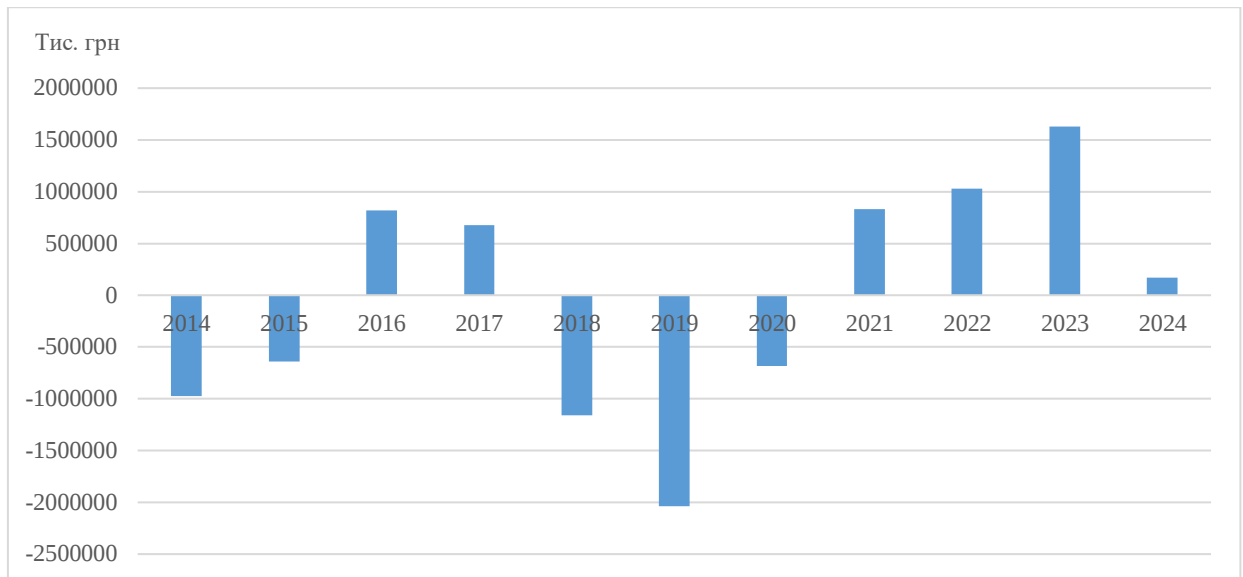


Рис. 3.5. Чистий прибуток та частка прибуткових/ збиткових підприємств за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

Результати дослідження тенденцій розвитку вітчизняних підприємств з перероблення молока, виробництво масла та сиру дозволять зробити певні висновки щодо ділової активності суб’єктів господарювання на рівні галузі:

- загальна чисельність суб’єктів господарювання за видом діяльності впродовж 2014-2024 рр. мала тенденцію до зростання, а з 2021 по 2024 р. стабільно зростала;

- протягом 11 років у загальній чисельності суб’єктів господарювання за видом діяльності зросла частка малих підприємств, зокрема тих, що мають статус фізичної особи-підприємця;

- чисельність найманих та зайнятих працівників зменшилася більше як на 29 %, найбільші темпи зменшення характерні для 2017-2018 рр., а також для 2024 р.;

- обсяг реалізованої продукції у вартісному вираженні щороку зростає, у 2024 р. було реалізовано продукції на загальну суму 67 943 347,8 тис. грн, що у 2,75 рази більше, ніж у 2014 р.;

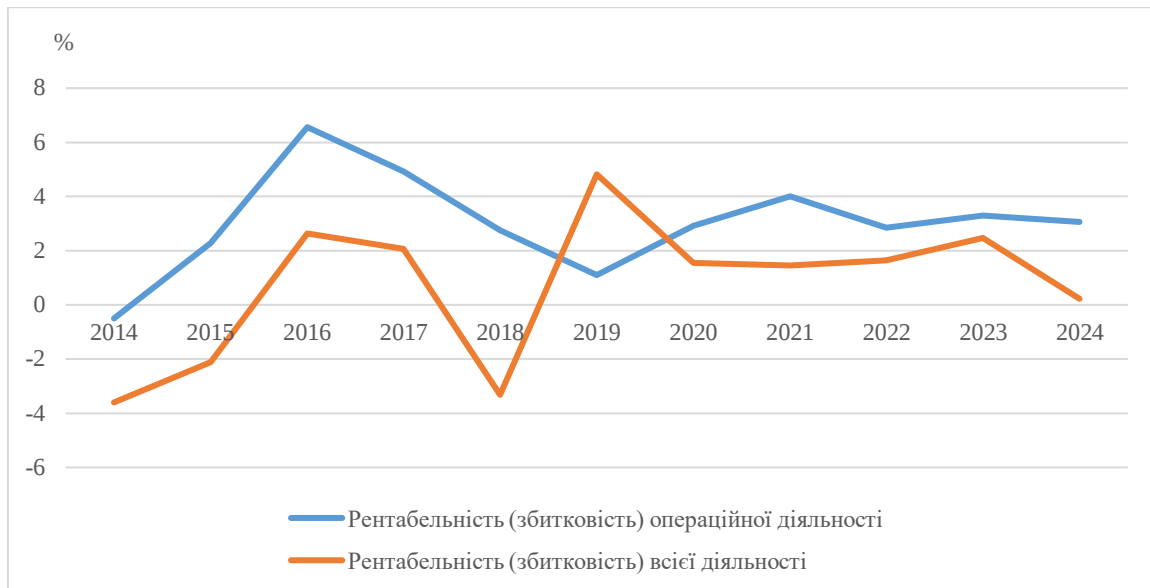


Рис. 3.6. Рентабельність (збитковість) операційної та всієї діяльності за видом економічної діяльності 10.51 “Перероблення молока, виробництво масла та сиру”

- показники фінансових результатів впродовж аналізованого періоду мали нестабільну динаміку: з 2014 по 2016 р. чистий фінансовий результат та показники рентабельності покращувалися; з 2017 по 2019 р. спостерігалось погіршення фінансових результатів; з 2020 по 2023 р. фінансові результати знову покращувалися, частка прибуткових підприємств за видом діяльності зростала; у 2024 р. показники фінансових результатів знову погіршилися, частка прибуткових підприємств зменшилася.

Отже, для виду діяльності з перероблення молока, виробництво масла та сиру характерне зниження ділової активності у 2024 р., що проявляється зокрема у погіршенні показників фінансових результатів (чистого прибутку й рентабельності). Аналогічна ситуація характерна і для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”.

### **3.2. Обґрунтування та розробка заходів з підвищення ділової активності**

Аналіз ділової активності суб'єктів господарювання часто зводиться до оцінки коефіцієнтів оборотності активів та капіталу, а також рентабельності. Проте такий підхід, на думку дослідників, має ряд обмежень у застосуванні [49]. Зокрема статичність аналізу фінансових коефіцієнтів, що не дає змоги оцінити динаміку розвитку підприємства; відсутність єдиного інтегрального показника ділової активності для узагальнення й прийняття стратегічних рішень; складність визначення галузевих (нормативних) значень коефіцієнтів у підприємств з широкою виробничою спеціалізацією та ін. [42].

Враховуючи характерні риси сучасного суб'єкта господарювання, такі як цілеспрямованість, динамізм, саморозвиток, необхідно визнати, що для оцінки його ділової активності поряд з фінансовими коефіцієнтам доцільно використовувати співвідношення темпів зміни основних показників розвитку підприємства, яке у фінансовому аналізі отримало назву “золоте правило економіки підприємства” [2; 42; 54].

“Золоте правило економіки” є найбільш загальним вираженням темпів зміни ділової активності й характеризує цей процес як співвідношення темпів зростання чистого прибутку, доходу підприємства та його майна. Отже, це правило спирається на характеристику ділової активності як категорії, що характеризує ефективність використання вкладених ресурсів в динаміці. Формула розрахунку “золотого правила економіки” наведена у параграфі 1.3 (формула (1.1)). Результати розрахунку складових нерівності представлені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Темпи зміни прибутку, обсягу реалізації продукції та сукупного капіталу

ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Показник                                                                 | 2023       | 2024       | Темпи зростання, %<br>(збільшення +,<br>зменшення -) |
|--------------------------------------------------------------------------|------------|------------|------------------------------------------------------|
| Прибуток від реалізації продукції                                        | 4 016,00   | 2 079,00   | 51,77                                                |
| Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) | 114 465,00 | 105 784,00 | 92,42                                                |
| Середньорічна вартість сукупного капіталу                                | 21 112,00  | 27 781,50  | 131,59                                               |

Як видно з табл. 3.3, “золоте правило економіки” для підприємства не виконується, адже темп зростання чистого прибутку від реалізації продукції є меншим за темп зростання чистого доходу, який у свою чергу є меншим за темп зростання середньорічною вартістю сукупного капіталу:

$$100\% < T_{СК};$$

$$T_{СК} > T_P > T_{Прб};$$

$$100\% > T_P > T_{Прб}.$$

Результати розрахунку “золотого правила економіки” для підприємства свідчать про таке:

- економічний потенціал ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” у 2024 р. зріс ( $100\% < T_{СК}$ ), масштаби діяльності підприємства розширилися;

- попри зростання економічного потенціалу, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції у 2024 р. зменшився на 7,58 %, що вказує на погіршення ефективності використання ресурсів, рівень віддачі з кожної гривні, що була вкладена у підприємство, знизився;

- темп зниження чистого прибутку (-48,23 %) у 2024 р. перевищив темп зниження чистого доходу (виручки) від реалізації продукції, що свідчить про відносне зростання витрат виробництва і обігу як результату неефективного управління підприємством.

“Золоте правило економіки” узагальнено відображає найбільш бажану тенденцію розвитку підприємства, адже завжди бажано, щоб активи зростали

(що означало б розширення масштабів діяльності підприємства), власний капітал зростає швидшими темпами ніж активи (збільшення фінансової незалежності), чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів робіт послуг) зростає швидшими темпами ніж зростають активи підприємства (ефективне використання ресурсів), чистий прибуток зростає швидше, ніж чистий дохід (відносне скорочення витрат).

Проаналізувавши ділову активність ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”, можна дати певні рекомендації щодо її підвищення (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Напрями поліпшення ділової активності та виконання “золотого правила економіки” для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”

| Проблема                                                                                         | Напрямок вирішення проблеми                                                                                                                                       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Зростання фінансової залежності                                                                  | Оптимізація структури капіталу, підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів, грамотне залучення позикових ресурсів                           |
| Низький темп зростання чистого доходу порівняно з темпами зростання активів та власного капіталу | Моніторинг зміни цін реалізації продукції, пошук шляхів більш ефективного використання ресурсів                                                                   |
| Тенденція до зниження прибутковості, нестійка динаміка прибутку                                  | Пошук внутрішніх важелів фінансової стабілізації підприємства, оптимізація витрат, ресурсозбереження, пошук більш вигідних ринків збуту продукції, інтенсифікація |

Динамічна оцінка ділової активності ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” з використанням “золотого правила економіки”, на думку дослідників [49], є більш доцільною в сучасних умовах, ніж статистичні методики, оскільки являє собою метод інтегральної оцінки загальної ефективності підприємства й може бути використана при дослідженні темпів його розвитку.

В результаті перевірки “золотого правила економіки” виявлено, що для підприємства характерна відсутність сталості розвитку, необхідно шукати способи поліпшення ділової активності.

По-перше, слід мати на увазі, що за сучасних умов суттєвий вплив на ділову активність справляє динаміка прибутковості підприємства, а отже, необхідно здійснювати пошук резервів збільшення прибутку, зокрема за рахунок зниження собівартості, економії ресурсів, підвищення якості, якщо витрати на ці заходи є обґрунтованими, а також моніторинг ринку на предмет зміни цін на продукцію, пошук вигідних умов збуту, робота з контрагентами та ін.

По-друге, для вітчизняних підприємств характерною є нестача обігових коштів, тому для підвищення ділової активності необхідне прискорення обертання обігових коштів шляхом інкасації дебіторської заборгованості, налагодження тісних економічних зв'язків з партнерами стосовно збуту продукції тощо.

По-третє, розбалансованість показників “золотого правила економіки” спостерігається і стосовно темпів приросту власного капіталу та активів, тому необхідно здійснювати пошук оптимальної структури капіталу шляхом розробки економіко-математичних моделей оптимізації структури капіталу з максимізацією прибутку.

Як зазначалося у параграфі 1.3, ефективність використання капіталу найкраще характеризується його рентабельністю. Для оцінки використання капіталу підприємства доцільно застосовувати метод подовження факторних систем, за якими рентабельність капіталу визначається трьома чинниками:

- чистою рентабельністю реалізації продукції;
- оборотністю капіталу;
- фінансовою залежністю.

Для аналізу залежності рентабельності капіталу від вказаних чинників використовують 3-факторну модуль “DuPont”. Зміст цієї моделі полягає у використанні коефіцієнта рентабельності власного капіталу як інтегрального показника ефективності діяльності підприємства і представлення її формули у вигляді 3-х чинників. Формула для розрахунку моделі має такий вигляд:

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Власний капітал}} =$$

$$= \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Виручка від реалізації}} \times \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Активи}} \times \frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}, \quad (3.1)$$

або:

$$ROE = ROS \times TAT \times EM, \quad (3.2)$$

де  $ROE$  – коефіцієнт рентабельності власного капіталу;

$ROS$  – коефіцієнт рентабельності продажів;

$TAT$  – коефіцієнт оборотності активів;

$EM$  – мультиплікатор власного капіталу.

Значущість цих факторів пояснюється тим, що вони в певному сенсі узагальнюють всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, його статистику і динаміку, зокрема бухгалтерську звітність: перший чинник узагальнює ф. № 2 “Звіт про фінансові результати”, другий – актив балансу, третій – пасив балансу. Розрахунок 3-факторної моделі “DuPont” виконаний у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Розрахунок 3-факторної моделі “DuPont” для ПрАТ “Хмельницька  
маслосирбаза”

| Показник                                           | 2023       | 2024       | Відхилення<br>(збільшення +,<br>зменшення -) |
|----------------------------------------------------|------------|------------|----------------------------------------------|
| Чистий прибуток, тис. грн                          | 2 856,00   | 1 480,00   | -1 376,00                                    |
| Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн    | 114 465,00 | 105 784,00 | -8 681,00                                    |
| Середньорічна вартість активів, тис. грн           | 21 112,00  | 27 781,50  | 6 669,50                                     |
| Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн | 16 937,00  | 24 175,00  | 7 238,00                                     |
| Рентабельність реалізованої продукції              | 2,50       | 1,40       | -1,10                                        |
| Коефіцієнт оборотності активів                     | 5,42       | 3,81       | -1,61                                        |
| Мультиплікатор власного капіталу                   | 1,25       | 1,15       | -0,10                                        |
| Рентабельність власного капіталу                   | 16,86      | 6,12       | -10,74                                       |

Для представлення того, які саме фактори із трьохфакторної моделі “DuPont” впливають на показник рентабельності власного капіталу, потрібно провести оцінку впливу на нього показників рентабельності продажів,

оборотності активів та структури капіталу. Методом послідового визначення впливу кожного фактора на результативний показник за умови незмінності інших факторів та абстрагування їх взаємного впливу є елімінування. Одним із методів елімінування, який дозволяє визначити групу факторів, що чинять вплив на рентабельність власного капіталу найбільше, є метод ланцюгових підстановок. Використовуючи метод ланцюгових підстановок, на основі даних табл. 2.3 визначимо вплив різних факторів на показник рентабельності власного капіталу ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”.

Вплив факторів:

- вплив зміни рентабельності продажів на рентабельність власного капіталу ( $\Delta ROE_{ROS}$ ):  $\Delta ROE_{ROS} = -1,10 \times 5,42 \times 1,25 = -7,41$ ;
- вплив зміни ресурсовіддачі на рентабельність власного капіталу ( $\Delta ROE_{TAT}$ ):  $\Delta ROE_{TAT} = -1,61 \times 1,40 \times 1,25 = -2,81$ ;
- вплив зміни фінансової залежності на рентабельність власного капіталу ( $\Delta ROE_{EM}$ ):  $\Delta ROE_{EM} = 3,81 \times 1,40 \times -0,10 = -0,52$ ;
- загальний вплив факторів:  $\Delta = -7,41 - 2,81 - 0,52 = -10,74$ .

Як свідчать результати розрахунків, найбільший вплив на зниження рентабельності власного капіталу мало зменшення рентабельності продажів. Менший, але також негативний вплив мало зниження оборотності активів (ресурсовіддачі). Найменше на зниження рентабельності власного капіталу мало збільшення фінансової залежності підприємства (скорочення показника мультиплікатора)

Завдяки визначенню ступеня та характеру впливу різних факторів на показник рентабельності власного капіталу, можна виявити, якими мають бути напрями зростання прибутковості та розробити план дій, спрямованих на розвиток підприємства. Розглянемо вплив факторів більш детально.

1. Рентабельності продажів дозволяє оцінити ефективність управління основною діяльністю і побачити величину чистого доходу, який буде у підприємства після того, як воно перекриє собівартість продукту, виплатить всі податки і відсотки за кредитами.

Підвищити рентабельність продажів можна у такий спосіб:

- збільшення ціни (проте максимально поступово й обережно, у період кризи споживач, особливо продуктів харчування, дуже є дуже чутливими до зміни цін, тому існує ризик, що навіть при найменшому підвищенні ціни на продукцію вони дадуть перевагу іншому виробнику, з більш прийнятними цінами);
- зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- придбання сировини за нижчими цінами;
- збільшення частки найбільш продаваних товарів;
- просування, реклама, маркетинг (причина зниження рентабельності криється у падінні обсягів виробництва й реалізації продукції, тому потрібно приділити увагу ефективності збутової діяльності);
- мотивація працівників;
- покращення роботи з клієнтами.

2 За допомогою оборотності активів можна оцінити інтенсивність експлуатації усіх активів підприємства та виявити, яка виручка у компанії з грошових коштів, вкладених в активи. Показник відображає ефективність оперативної діяльності підприємства. Підвищити оборотність активів можна за рахунок оптимізації їх структури та розміру (наприклад, можна продати частину незавантажених необоротних активів, знизити суму запасів, якщо їх обсяг надмірний, вжити заходів по поверненню дебіторської заборгованості). Також сприятиме зростанню ресурсовіддачі збільшення обсягу виручки від реалізації продукції.

3. Мультиплікатор власного капіталу необхідний для того, щоб виявити вплив позикового капіталу на чистий прибуток підприємства. Чим вище частка позик, тим менше складе чистий прибуток, оскільки збільшиться кількість витрат на виплату відсотків. Відсутність позикового капіталу, робить компанію фінансово незалежною.

Таким чином, ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” розширило масштаби своєї діяльності у 2024 р., однак, внаслідок зменшення чистого

доходу від реалізації продукції та, відповідно, зниження чистого прибутку, ефективність використання ресурсів знизилася. Результатом неефективного управління є відносно збільшення витрат виробництва і обігу. Зниження рентабельності продажів, ресурсовіддачі (оборотності активів) та підвищення фінансової залежності негативно позначилися на показнику рентабельності власного капіталу підприємства.

### **3.3. Вибір стратегії управління діловою активністю**

Результати досліджень [56] показали, що за темпами розвитку суб'єкта господарювання стратегії управління діловою активністю характеризуються таким чином:

- агресивна стратегія – передбачає активне інвестування коштів у виробничий процес для забезпечення приросту за виробленою продукцією та здійснення активних маркетингових дій для підтримки збуту продукції;
- помірна стратегія – передбачає забезпечення виконання запланованих обсягів виробництва й реалізації продукції з урахуванням налагоджених зв'язків із постачальниками та покупцями;
- консервативна стратегія – передбачає узгодження обсягів виробництва і збуту продукції, які мають бути підтвердженими.

Для кожної з вищенаведених стратегій визначено зовнішні й внутрішні умови застосування, переваги й недоліки, що згруповано та подано у вигляді табл. 3.6. Для помірної та консервативної стратегій управління діловою активністю підприємства зовнішні умови застосування не можна визначити однозначно, оскільки потрібно враховувати безпосередньо фінансовий стан суб'єкта господарювання на момент формування стратегії. Так, становище підприємства у посткризовий період функціонування може вимагати помірних дій щодо розвитку діяльності або мінімальної активності у ділових справах через обмеженість ресурсів. За стабільної фінансово-економічної

ситуації також можна рекомендувати застосування помірної стратегії у випадку наявності проблем зі збутом продукції чи наявності перешкод із залученням інвестиційних ресурсів для розвитку діяльності.

Таблиця 3.6

Основні відмінності стратегій управління діловою активністю,  
залежно від темпів розвитку підприємства [56]

| Найменування стратегії | Умови застосування                                 |                                                                                                  | Характеристика стратегії                                                  |                                                       |
|------------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
|                        | зовнішні                                           | внутрішні                                                                                        | переваги                                                                  | недоліки                                              |
| Агресивна              | Стабільна фінансово-економічна ситуація            | Зростання прибутків, виручки від реалізації продукції, активів; зменшення собівартості продукції | Зростання рентабельності, інвестиційний та інноваційний супровід розвитку | Зростання ризиків втрати фінансової стійкості         |
| Помірна                | Стабільна ситуація або посткризовий стан економіки | Стабільне отримання прибутків, скорочення витрат, у т.ч. на маркетинг                            | Мінімізація ризиків                                                       | Обмежене зростання діяльності                         |
| Консервативна          | Посткризовий або кризовий стан економіки           | Погіршення фінансових результатів, обмеження витрачання ресурсів                                 | Стимування настання ризикових ситуацій                                    | Обмежене зростання або зменшення масштабів діяльності |

Застосування консервативної стратегії стримує розвиток ділової активності, отже її недоліками визначено обмеження зростання діяльності, що характерно для посткризового стану економіки та зменшення масштабів діяльності, що відбувається у посткризових умовах господарювання. Проте застосування цієї стратегії дозволяє стримувати настання ризикових ситуацій, що пов'язані наприклад, із неплатоспроможністю дебіторів, із затримкою поставок сировини, матеріалів тощо.

Агресивна стратегія управління діловою активністю підприємства пов'язана з найбільшими ризиками, оскільки впровадження нововведень, їх фінансування супроводжується відхиленням від запланованих показників за строками і обсягами, проте дає можливість отримати найбільший приріст за обсягами виробництва і забезпечує найбільшу рентабельність діяльності.

На нашу думку, для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” оптимальною стратегією, враховуючи рівень розвитку підприємства, є помірна стратегія.

Взаємозв'язок між стратегіями управління діловою активністю за темпами розвитку діяльності підприємства, за функціональною ознакою, за стадіями економічного розвитку суб'єкта господарювання представлено на рис. 3.7, на якому відмічено групи стратегій, які утворилися завдяки порівнянню та об'єднанню стратегій.

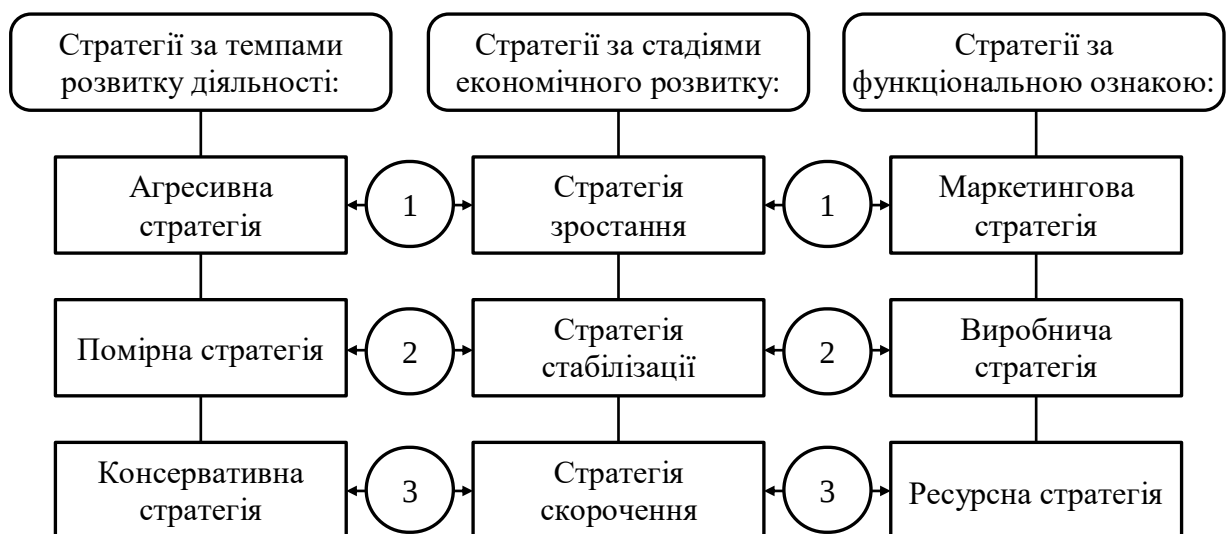


Рис. 3.7. Взаємозв'язок стратегій управління діловою активністю підприємства

Наведені на рис. 3.7 стратегії за функціональною ознакою у логіці управління діловою активністю та у зв'язку з іншими стратегіями мають відповісти на такі питання:

- маркетингова стратегія, яка пов'язана зі стратегією зростання та агресивною стратегією: як реалізувати зростаючий обсяг виробленої продукції?
- виробнича стратегія, яка пов'язана зі стратегією стабілізації та помірною стратегією: як підтримати стабільність виробництва?
- ресурсна стратегія, яка пов'язана зі стратегією скорочення діяльності та консервативною стратегією: як забезпечити виробничий процес необхідними ресурсами?

Кожна група стратегій пов'язана з певними ризиками для підприємства [5; 13]. Так, перша група стратегій у більшості випадків за своїм змістом і механізмом впровадження у практичну діяльність суб'єкта господарювання характеризується постійними ризиками, які здебільшого прогнозуються та є внутрішніми для підприємства.

Друга група стратегій управління діловою активністю характеризується тимчасовими ризиками (наприклад, ризиком, що пов'язаний з неефективним господарським управлінням), які можна прогнозувати. Для цієї групи стратегій більш властиві зовнішні ризики, наприклад, ризик інфляції, ризик зміни курсу валют, ризик зміни процентних ставок.

Третя група стратегій характеризується постійними ризиками, які важко прогнозувати та які є зовнішніми відносно діяльності підприємства, наприклад, ризик настання світової кризи, що призводить до кризового стану на підприємствах промисловості.

### **Висновки до розділу 3**

Для виду діяльності з перероблення молока, виробництво масла та сиру характерне зниження ділової активності у 2024 р., що проявляється зокрема у погіршенні фінансових результатів (чистого прибутку та рентабельності).

Аналогічна ситуація характерна і для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”.

У 2024 р. підприємство розширило масштаби своєї діяльності, проте внаслідок зменшення чистого доходу від реалізації продукції та, відповідно, зниження чистого прибутку, ефективність використання ресурсів знизилася. Результатом неефективного управління є відносне збільшення витрат виробництва і обігу. Зниження рентабельності продажів, ресурсовіддачі (оборотності активів) та підвищення фінансової залежності негативно позначилися на показнику рентабельності власного капіталу.

Для підвищення ділової активності ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” пропонується вжити такі заходи. З метою збільшення фінансової незалежності оптимізувати структуру капіталу, підвищити рівень ефективності використання наявних фінансових ресурсів, переглянути існуючі механізми залучення позикових ресурсів. Для прискорення темпу зростання чистого доходу провести моніторинг зміни цін реалізації продукції, пошук шляхів більш ефективного використання ресурсів. Для збільшення прибутковості та забезпечення стійкого зростання прибутку переглянути внутрішні важелі фінансової стабілізації підприємства, оптимізувати витрати, запровадити у виробництво нові ресурсозберігаючі технології, пошук більш вигідних ринків збуту продукції, інтенсифікація.

Залежно від темпу розвитку, суб'єкт господарювання може застосувати одну з трьох стратегій управління діловою активністю: агресивну, помірну або консервативну. На нашу думку, для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” оптимальною є помірна стратегія, вона передбачає забезпечення виконання запланованих обсягів виробництва й реалізації продукції з урахуванням налагоджених зв'язків із постачальниками та покупцями. У разі подальшої стабілізації фінансово-економічної ситуації та досягнення зростання обсягу виручки від реалізації та чистого прибутку підприємство зможе вдатися до агресивної стратегії, яка передбачає активне інвестування коштів у процес виробництва для забезпечення приросту виробленої продукції та здійснення активних маркетингових дій для підтримки збуту.

## ВИСНОВКИ

Погляди дослідників на трактування поняття “ділова активність” є дуже різними, не існує єдиного універсального визначення. Досліджуючи ділову активність, кожен автор намагається виокремити найбільш важливі, на його думку, особливості, що є на фоні інших більш суттєвими. Існуючі підходи до визначення терміну “ділова активність” переважно акцентують увагу на ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів; характеризують якість управління; визначають потенційні можливості розвитку підприємства, достатність його капіталу, а також конкурентоспроможність та освоєння ринків збуту. Ділову активність можна класифікувати за такими ознаками, як: масштаб охоплення; зміст оцінюваних об’єктів; відношення до суб’єкта господарювання; стадії життєвого циклу підприємства; часовий аспект; горизонти планування; ступінь реальності; спрямованість рівень активності.

Фактори, що визначають ділову активність підприємства, поділяються на зовнішні та внутрішні. Вплинути на зовнішні фактори підприємство не здатне, однак воно може пристосовуватися до їхніх змін та повинне постійно враховувати ці фактори, плануючи власну діяльність. До зовнішніх належать економічні, політико-правові, ринкові, технологічні, природно-кліматичні, соціально-демографічні фактори. Внутрішні фактори визначають результати діяльності підприємства, рівень його ділової активності. Внутрішні фактори поділяються на інвестиційні, виробничі, фактори менеджменту, фінансового характеру, маркетингові, інноваційні. Залежно від характеру дії, фактори ділової активності поділяються на інтенсивні та екстенсивні. Іntenсивні фактори виражають якісні ознаки і особливості роботи підприємства та його навколишнього середовища, тоді як екстенсивні виражаються кількісними характеристиками ділової активності.

Оцінка ділової активності полягає у визначенні можливостей суб’єкта господарювання мобілізувати з різних джерел фінансові ресурси, а також

ефективно їх використовувати, забезпечуючи зростання прибутку і капіталу. Аналіз ділової активності суб'єкта господарювання здійснюється на якісному і кількісному рівнях. Якісний рівень може бути визначений шляхом порівняння діяльності підприємства – об'єкта дослідження з однотипними за сферою застосування капіталу підприємствами. Кількісну оцінку та аналіз ділової активності підприємства здійснюють за ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання, а також за рівнем ефективності використання ресурсів.

Приватне акціонерне товариство “Хмельницька маслосирбаза” здійснює переробку молока, виробництво масла і сиру. Підприємство виробляє понад 25 різновидів молочної продукції під торгівельною маркою “Ружа”. Серед них представлені масло солодко вершкове, сир плавлений, традиційні сири та ін. Весь асортимент продукції реалізується через торгівельні мережі України. У 2024 р. обсяг виробництва й реалізації продукції підприємства зменшився, внаслідок чого чистий дохід скоротився на 7,58 % у порівнянні з попереднім роком. Вартість чистих активів у 2024 р. зросла на 11 620 тис. грн (63,27 %).

Вартість майна ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” впродовж 2023-2024 рр. зросла як в частині оборотних, так і необоротних активів. Зростання вартості необоротних активів відбулося за рахунок оновлення технологічного обладнання. Зростання загальної вартості оборотних активів відбулося за рахунок усіх складових, однак найшвидшими темпами зростала дебіторська заборгованість. Частка власного капіталу у структурі джерел фінансування зросла з 79 % до 90,94 %, водночас частка поточних зобов'язань зменшилася з 21 % до 9,06 %. Зростання власних джерел фінансування підприємства відбулося за рахунок отриманого чистого прибутку та збільшення капіталу у дооцінках. Поточні зобов'язання зменшилися за усіма складовими, однак у їх структурі значно зросла питома вага поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом.

Ліквідність підприємства протягом 2023-2024 рр. зросла, значення усіх

показників ліквідності перевищують нормативні. Розмір чистого оборотного капіталу збільшився на 21,85 %. Платоспроможність підприємства зросла, фінансові ризики відсутні, воно здатне профінансувати близько 87 % активів за рахунок власного капіталу. Підприємство має високий рівень фінансової стійкості та спроможне відповідати за своїми зобов'язаннями у середньо- й довгостроковій перспективі, здатне проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування. Маневреність власного капіталу у 2024 р. дещо знизилася, однак власних фінансових ресурсів достатньо для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Попри високий рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, частина показників ділової активності погіршилися. Знизилася ефективність використання активів, погіршилася ефективність управління заборгованістю клієнтів та інших дебіторів (політика комерційного кредитування), знизилася оборотність матеріальних запасів, фондівіддача й віддача власного капіталу. Водночас зросла платіжна дисципліна підприємства. Зниження показників ділової активності пов'язане, перш за все, зі зменшенням розміру чистого доходу від реалізації продукції.

У зв'язку зі зменшенням розміру чистого прибутку у 2024 р. показники рентабельності зменшилися. Коефіцієнт реінвестування за 2024 р. свідчить про те, що отриманий чистий прибуток є не єдиним фактором, що призвів до збільшення розміру власного капіталу. Впродовж останнього року потенціал підприємства зменшився, темп зростання уповільнився. Тривалість періоду окупності активів та власного капіталу збільшилися.

Для виду діяльності з перероблення молока, виробництво масла та сиру характерне зниження ділової активності у 2024 р., що проявляється зокрема у погіршенні фінансових результатів (чистого прибутку та рентабельності). Аналогічна ситуація характерна і для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза”.

У 2024 р. підприємство розширило масштаби своєї діяльності, проте внаслідок зменшення чистого доходу від реалізації продукції та, відповідно,

зниження чистого прибутку, ефективність використання ресурсів знизилася. Результатом неефективного управління є відносне збільшення витрат виробництва і обігу. Зниження рентабельності продажів, ресурсовіддачі (оборотності активів) та підвищення фінансової залежності негативно позначилися на показнику рентабельності власного капіталу.

Для підвищення ділової активності ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” пропонується вжити такі заходи. З метою збільшення фінансової незалежності оптимізувати структуру капіталу, підвищити рівень ефективності використання наявних фінансових ресурсів, переглянути існуючі механізми залучення позикових ресурсів. Для прискорення темпу зростання чистого доходу провести моніторинг зміни цін реалізації продукції, пошук шляхів більш ефективного використання ресурсів. Для збільшення прибутковості та забезпечення стійкого зростання прибутку переглянути внутрішні важелі фінансової стабілізації підприємства, оптимізувати витрати, запровадити у виробництво нові ресурсозберігаючі технології, пошук більш вигідних ринків збуту продукції, інтенсифікація.

Залежно від темпу розвитку, суб’єкт господарювання може застосувати одну з трьох стратегій управління діловою активністю: агресивну, помірну або консервативну. На нашу думку, для ПрАТ “Хмельницька маслосирбаза” оптимальною є помірна стратегія, вона передбачає забезпечення виконання запланованих обсягів виробництва й реалізації продукції з урахуванням налагоджених зв’язків із постачальниками та покупцями. У разі подальшої стабілізації фінансово-економічної ситуації та досягнення зростання обсягу виручки від реалізації та чистого прибутку підприємство зможе вдатися до агресивної стратегії, яка передбачає активне інвестування коштів у процес виробництва для забезпечення приросту виробленої продукції та здійснення активних маркетингових дій для підтримки збуту.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєвський І. К. Статистика ринку товарів і послуг / І. К. Беляєвський. — К. : Фінанси, 2003. — 456 с.
2. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
3. Бондарєва Ю. О. Управління діловою активністю сільськогосподарських підприємств в умовах радіаційного забруднення : дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Ю. О. Бондарєва. — Житомир : Житомирський Національний Агроєкологічний Університет, 2019. — 208 с.
4. Будзиган М.О. Класифікація факторів, що визначають ділову активність підприємства / М. О. Будзиган // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. — 2021. — Вип. 24(1). — С. 88-92.
5. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И.А. Бланк. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. — 246 с.
6. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. — 4-е изд., доп. и перераб. — М. : Ин-т новой экономики, 1999. — 1248 с.
7. Брендинг в управлении маркетингом / Н. К. Моисеева, М. Ю. Рюмин, М. В. Слушаенко та ін. — М. : Омега-Л, 2006. — 336 с.
8. Гарасюк О. А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність» / О. А. Гарасюк, М. Ю. Ігнатенко // Вісник КТУ. — 2014. — № 22. — С. 63-67.
9. Гаркуша Н. М. Сутність ділової активності підприємства за ринкових умов та її види / Н. М. Гаркуша, Т. В. Польова // Кримський економічний вісник. — 2016. — №1 (01) грудень. — Ч. II. — С. 145-149.
10. Гаркуша Н.М. Ділова активність підприємства: сутність та методика аналізу: Монографія / За ред.. проф.. Н.М. Гаркуші. — Харк. Держ. ун-т харч. та торг. — Харків, 2020. — 182 с.
11. Гаврилова А. Н. Финансы организаций (предприятий) : учебник / А.

Н. Гаврилова, А. А. Попов. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : КНОРУС, 2007. — 608 с.

12. Ділова активність підприємства: сутність та методика аналізу : монографія / Н.Б. Кащена, О.О. Горошанська, Т.В. Польова, О.В. Прокопова [та ін.]. — Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2020. — 196 с.

13. Донець Л.І. Економічні ризики і методи їх вимірювання: [навч. посіб.]. — Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. — 309 с.

14. Донцова Л. В. Анализ финансовой отчетности : учеб. пособие / Л. В. Донцова, Н. А. Никифорова. — М. : Дело и сервис, 2005 — 336 с.

15. Доскалієва Б. Б. Деловая активность и ее роль в развитии потребительской кооперации : автореф. дис... канд. экон. наук : 08.00.05 / Б. Б. Доскалієва. — Новосибирск, 2000. — 16 с.

16. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hohlopedia.org.ua/Ekonomichna\\_ensyklopediya](http://hohlopedia.org.ua/Ekonomichna_ensyklopediya).

17. Економічна статистика : навч. посіб. / за ред. Р. М. Моторина. — К. : КНЕУ, 2005. — 362 с.

18. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / за ред. А. Г. Загороднього. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Львів : «Магнолія 2006», 2008 — 440 с.

19. Ефимова О. В. Анализ финансовой отчётности : учеб. пособие / О. В. Ефимова, М. В. Мельник. — М. : Омега-Л, 2004. — 451 с.

20. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред. А.Г. Загороднього. — Львів: «Магнолія Плюс», 2006. — 428с.

21. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Р. О. Костирко. — Х. : Фактор, 2007. — 784 с.

22. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібн./ Коробов М.Я. — К.: Т-во “Знання”, КОО, 2013. — 378 с.

23. Канке А. А. Анализ финансово-хозяйственной деятельности

предприятия : учеб. пособие / А. А. Канке, И. П. Кошечая. — 2-е изд., испр. И доп. — М. : ИД “ФОРУМ”: ИНФРА-М, 2007. — 288 с.

24. Карпенко, В.Л. Аналіз стану розвитку молокопереробної галузі України [Текст] / В. Л. Карпенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2024. — №5. — С. 90-101.

25. Карпенко, В. Оцінка забезпечення функціонування молокопереробних підприємств України [Текст] / Віталій Карпенко // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. наук. журн. — 2024. — Вип. 3-4. — С. 62-75.

26. Карпиков О. В. Управление деловой активностью предприятий как фактор стабилизации и подъема промышленного производства : дис... канд. экон. наук : 08.00.05 / О. В. Карпиков. — Орел, 1998. — 177 с.

27. Ковалев А. И. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник для вузов / А. И. Ковалев. — М., 2001. — 250 с.

28. Ковалев В. В. Финансовый анализ : методы и процедуры : учебн.-практ. пособие / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 2002. — 560 с.

29. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. /В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. — Москва : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. — 424 с.

30. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. / Лахтіонова Л.А. — К.: КНЕУ, 2001. — 387 с.

31. Лінник Є. С. Методологічні проблеми підвищення ділової активності підприємств та їх вплив на розвиток регіонального цукрового агропромислового комплексу / Є. С. Лінник, Г. М. Лютова // зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки. — Черкаси, 2004. — Вип. 11. — С. 222-225.

32. Леоненко Е. А. Управление деловой активностью предприятия (на примере фармацевтического предприятия ОАО “Биохимик”) : дис... канд. экон. наук : 08.00.05 / Е. А. Леоненко. — Саранск, 2006. — 216 с.

33. Марченко О. І. Фінансові аспекти ділової активності підприємств /

О. І. Марченко // Фінанси України. — 2007. — №5. — С. 136-143.

34. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посіб / В. О. Мец. — К. : Вища школа, 2003. — 217 с.

35. Мешкова, Н. Л. Розвиток теоретичних аспектів управління діловою активністю підприємства / Н. Л. Мешкова, І. А. Фесенко // БІЗНЕСІНФОРМ. — 2017. — №3.

36. Мешкова Н. Л. Економічна сутність ділової активності промислового підприємства. — Економічний вісник Донбасу №1 (31), 2017. — С. 36.-39.

37. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. — 2-ге вид., доп. і перероб. — Житомир : ПП «Рута», 2007. — 704 с.

38. Методика анализа деятельности предприятий в условиях рыночной экономики : учеб. пособ. / под ред. Г. А. Краюхина. — СПб : СПбГИЭА, 1996. — 234 с.

39. Моисеева Н. Маркетинговые технологии в обеспечении деловой активности организации / Н. Моисеева // Проблемы теории и практики управления : Совет стран-чл. Междунар. науч.-исслед. ин-та проблем управления. — М., 2002. — №6. — С. 91-97.

40. Моисеева Н. К. Управление маркетингом : теория, практика, информационные технологии : учеб. пособие / Н. К. Моисеева, М. В. Конышева / под ред. Н. К. Моисеевой. — М. : Финансы и статистика, 2002. — 304 с.

41. Мясникова О. В. Статистическое изучение деловой активности предприятий (на примере розничной торговли и транспорта) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.12 / О. В. Мясникова. — СПб, 2007. — 23 с.

42. Надтока Т.Б. «Золотое правило экономики предприятия» как индикатор экономической активности предприятия / Т.Б. Надтока, А.Г.

Виноградов // Наукові праці Донецького НТУ. Серія: економічна. — 2013. — Вип. 36—1. — С. 80-86.

43. Нестеренко Н. В. Ділова активність як невід’ємна частина фінансового стану підприємства / Н. В. Нестеренко, О. Діхтяр // Економічний аналіз. — 2016. — №10. — Ч.3. — С. 411.

44. Остапкович Г. В. Деловая активность базовых промышленных предприятий России / Г. В. Остапкович // Промышленность России : Ежемесячный информационно-аналитический журнал. — 1999. — № 12. — С. 52-57.

45. Офіційний сайт ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://ruzha.ua>.

46. Польова Т. В. Ділова активність як комплексна економічна категорія та теоретичні аспекти її аналізу / Т. В. Польова // Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. [«Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу у контексті євроінтеграції»], (Одеса : ОНЕУ, 26.05.2020 р.). — Херсон : Грін Д. С., 2020. — С. 403-406.

47. Польова Т. В. Особливості сучасної класифікації ділової активності / Т. В. Польова // 36. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [«Сучасні економічні системи: стан та перспективи розвитку»], (Хмельницький, 16-17.05.2020 р.). — Хмельницький : ХКТЕІ, 2020. — С.117-120.

48. Пугачова М.В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.10 / М. В. Пугачова; ДАСОА. — К., 2008. — 29с.

49. Руденко Є. М. Застосування «золотого правила економіки» для оцінки ділової активності сільськогосподарських підприємств . Агросвіт. 2018. № 16. С. 42–49.

50. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. — 5-е изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2007. — 495 с.

51. Статут ПрАТ «Хмельницька маслосирбаза» на prат.ua. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ruzha.prat.ua/documents/ustanovchi-dokumenti?doc=60533>.

52. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. — Львів: ЛБІ НБУ, 2000. — 485 с.

53. Тихонова І. М. Ділова активність підприємства: складові та чинники впливу [Текст] / І. М. Тихонова // Аграрний вісник Причорномор'я : збірник наукових праць. — Одеса : ОДАУ, 2014. — Вип.53 : Економічні науки. — С.332-337.

54. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч.посіб. [Частина 2] / Ю.М. Тютюнник. — Полтава: РВВ ПДАА, 2013. — 399 с.

55. Управління діловою активністю машинобудівних підприємств : монографія / С. А. Бурий, В. О. Мукомела-Михалець. — Хмельницький : ХНУ, 2018. — 183 с.

56. Харченко В. А. Ділова активність як складова системи управління розвитком промислового підприємства / В. А. Харченко // Схід. — 2017. — № 4. — С. 87-92.

57. Хелферт Э. Техника финансового анализа / пер. с англ. под ред. Л. П. Белых — М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. — 663 с.

58. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник. — 2-ге вид., перероб. і доп./ Цал-Цалко Ю.С. — К.: ЦУЛ, 2002. — 360 с.

59. Чумаченько М.Г. Економічний аналіз: Навч. посібн./ За ред. М.Г. Чумаченька. — К.: КНЕУ, 2001. — 540 с.

60. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. — К. : Кондор, 2005. — 196 с.

61. Шило В. П. Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства : навч. посіб. / В. П. Шило, Н. І. Верхоглядова, С. Б. Ільїна, А. Г. Темченко, О. М. Брадул. — К. : Кондор, 2007. — 240 с.